

Bohdan Łukaszewicz

Echa Grudnia '70 na Warmii i Mazurach w świetle materiałów KW PZPR w Olsztynie

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 229-275

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bohdan Łukaszewicz

Echa Grudnia '70 na Warmii i Mazurach w świetle materiałów KW PZPR w Olsztynie

Rewolta robotników Wybrzeża w grudniu 1970 r. miała olbrzymi rezonans społeczny. Tego rodzaju konstatacja, odnosząca się do wydarzeń, które wstrząsnęły całym krajem, jest zgoła truizmem. Jednakże, kiedy próbujemy już w szczegółach odpowiedzieć na pytanie, jakie były tego reperkusje w społecznościach oddalonych od centrum wydarzeń, okazuje się, iż nie potrafimy wyjść poza stereotypowe, ogólnikowe przekazy często oparte na jakże zawodnej pamięci.

Trzydziesta rocznica Grudnia '70 zaowocowała niezmiernie interesującą publikacją Jerzego Eislera, bilansującą dotychczasowy — o zróżnicowanej wartości — dorobek pisarski¹. Ale też zakończyła się ustawowa trzydziestoletnia karencja na korzystanie z materiałów archiwalnych, co pozwoliło na wstępny rekonesans archiwalny, wymagający zresztą szerszej kwereudy i uzupełnienia chociażby o materiały proveniencji policyjnej.

Przedstawione niżej dokumenty mają ukazać jakie echa grudniowej podwyżki cen i buntu robotników Gdańska, Gdyni, Szczecina, Słupska, Elbląga przekazywały do centrali w Warszawie wojewódzkie władze PZPR w Olsztynie, kierowane przez Tadeusza Białkowskiego². Zawierają też przesłanki wskazujące, iż w jakimś stopniu pracownicy wojewódzkiego aparatu partyjnego, a w każdym razie T. Białkowski, uwikłani byli w rozgrywkę polityczną na szczytach władzy³.

Publikowane 21 przekazów źródłowych pochodzi z zespołu Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (Wydział Organizacyjny oraz Wydział Propagandy i Agitacji) przechowywanego w Archiwum Państwowym w Olsztynie. Poza dwoma dokumentami, adresatami pozostałych był Komitet Centralny PZPR, jego Wydział Organizacyjny, w którym w zasadzie zbiegały się, a w każdym razie powinny się zbiegać, wszystkie kanały informacyjne⁴.

1 J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2000.

2 Tadeusz Białkowski (ur. 1920), w okresie wojny i okupacji na robotach przymusowych w Niemczech, od 1945 r. członek PPR, następnie PZPR. Zawodowy działacz partyjny. Od V Zjazdu członek KC PZPR. Do Olsztyna przybył z Gdańska i 3 stycznia 1969 r. objął stanowisko I sekretarza KW PZPR w Olsztynie. Potem jednoznacznie kojarzony z „partyzantami” — miał w 1971 r. uczestniczyć w tzw. puczu Moczara — por. K. Lesiakowski, *Mieczysław Moczar „Mietek”*. *Biografia polityczna*, Warszawa 1998, ss. 388—392.

3 Por. niżej dok. 16.

4 Warto może dodać na marginesie, iż kierownictwo Wydziału Organizacyjnego KC PZPR po VII Plenum dostąpiło wysokich awansów. Edward Babiuch, czterdziestotrzyletni kierownik Wydziału (od 1965 r. do 22 grudnia 1970 r.) został sekretarzem KC i członkiem Biura Politycznego. Z jego trzech zastępców w Wydziale

Tytułem wprowadzenia warto przypomnieć najważniejsze fakty widziane z perspektywy Olsztyna, stolicy regionu pozostającego nieco na uboczu życia społecznego Polski. Pozwoli to na pełniejsze odczytanie publikowanych przekazów źródłowych.

Na początku grudnia 1970 r. pozornie nic nie zapowiadało mających nadejść wypadków, które usunęły w konsekwencji ze sceny politycznej Władysława Gomułkę. Tymczasem święcił on swój niewątpliwy sukces — doprowadzenie do podpisania układu z Republiką Federalną Niemiec⁵, przełomowego aktu w procesie stabilizacji Polski w granicach jałtańsko-poczdamskich. Było to wydarzenie dla mieszkańców regionu olsztyńskiego szczególnie doniosłe. Niestety, układ na bardzo krótko stał się przedmiotem, dalece zresztą ograniczonego, zainteresowania społecznego. Rząd przygotowywał się do kolejnego manewru gospodarczego, PZPR zaś do nowej kampanii sprawozdawczo-wyborczej. W Olsztynie zainaugurowała ją 9 grudnia 1970 r. zebranie organizacji PZPR Wyższej Szkoły Rolniczej, która była czwartą pod względem liczby członków organizacją w Olsztynie (496 członków i kandydatów, w tym jedna trzecia to pracownicy naukowo-dydaktyczni, a ponad połowa — studenci). W zebraniu uczestniczył przedstawiciel najwyższych władz partyjnych Józef Tejchma, członek Biura Politycznego, sekretarz KC PZPR. W podsumowaniu dyskusji Tejchma podniósł sprawę „zapewnienia bardziej trwałej równowagi rynkowej”. Mówił: „w ciągu ostatnich 15 lat nastąpiło w naszym kraju ogromne zmniejszenie spożycia przetworów mącznych i gwałtowny wzrost zapotrzebowania na przetwory mięsne. Dotychczasowy roczny przyrost funduszu płac wynosił 5—6 proc., gdy produkcji artykułów żywnościowych tylko o 2,5—3 proc. Roczny wzrost popytu na mięso był jeszcze większy, a ponad 50 proc. wydatków z budżetów rodzinnych przeznaczają się u nas na wyżywienie. Powoduje to duży nacisk na rynek artykułów żywnościowych”. Wyjścia z tak ekonomicznie niebezpiecznej sytuacji, doprowadzenia do równowagi rynkowej upatrywał jednakże jedynie — według relacji prasowej — w „dalszym rozwoju rolnictwa i przemysłu”, a najważniejszym zadaniem miało być „umacnianie siły gospodarczej i społecznej naszego kraju, budowanie jego potęgi cywilizacyjnej”⁶. Tejchma w ten sposób nie mógł potraktować tak poważnego gremium. Musiał przedstawić merytoryczne argumenty, które nie znalazły się w relacji prasowej. Nie mógł też otwarcie powiedzieć o przygotowywanej już od dłuższego czasu operacji cenowej, co potwierdziłoby krążące na ten temat pogłoski, choć nie spodziewano się, iż nastąpi to jeszcze przed świętami.

Ostateczna decyzja zapadła 11 grudnia 1970 r., kiedy to na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR zatwierdzono projekt uchwały Rady Ministrów o zmianie cen.

Organizacyjnym Eugeniusz Ołubek został 11 stycznia I sekretarzem KW PZPR w Szczecinie, Teodor Palimąka awansował 22 grudnia 1970 r. na stanowisko kierownika Biura Spraw Kadrowych (w rok później 4 stycznia 1972 r. na kierownika Wydziału Administracyjnego KC), natomiast Zdzisław Żandarowski został kierownikiem Wydziału Organizacyjnego — W. Jankowski, A. Kochański, *Informator o strukturze i obsadzie personalnej centralnego aparatu PZPR 1948—1990*, pod red. K. Persaka, Warszawa 2000, passim.

⁵ Układ między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o podstawach normalizacji ich wzajemnych stosunków z 7 grudnia 1970 r.

⁶ Gazeta Olsztyńska, 1970, nr 215 z 11 grudnia.

12 grudnia w godzinach popołudniowych w podstawowych organizacjach partyjnych PZPR zapoznawano się z „Listem Biura Politycznego” w sprawie zmian cen, przy czym POP w „operacji cenowej” wyznaczano szczególną rolę, pisano bowiem: „Podwyżki cen na szereg artykułów powszechnego użytku nie mogą być, z natury rzeczy, przyjmowane z zadowoleniem przez masy pracujące. Chodzi o to, aby przyjęte zostały ze zrozumieniem. To właśnie ma na celu niniejszy list. Najważniejszym więc zadaniem, stojącym przed wszystkimi członkami partii i przed wszystkimi organizacjami partyjnymi w chwili obecnej, jest wyjaśnienie wszystkim ludziom pracy przyczyn i słusznych celów, jakimi powodowała się partia i rząd podejmując te doniosłe decyzje”⁷. Tego samego dnia wieczorem ogłoszono komunikat dotyczący zmian cen detalicznych. Następnego dnia, w niedzielę 13 grudnia „Trybuna Ludu” opublikowała komunikat o zmianie cen⁸, powtórzony potem w całej prasie.

W „Gazecie Olsztyńskiej” — jedynym dzienniku ukazującym się w Olsztynie, drukowanym w średniorocznym jednorazowym nakładzie ponad 103 tys. egzemplarzy⁹, i będącym dla znacznej części społeczności Warmii i Mazur podstawowym, a często jednym źródłem informacji — komunikat Polskiej Agencji Prasowej o zmianie cen detalicznych „szeregu artykułów rynkowych” ukazał się w poniedziałek 14 grudnia¹⁰. Zamieszczony został na czołówce pierwszej strony. Informację o podwyżkach poprzedzono prezentacją 40 grup wyrobów przemysłowych, których ceny zostały obniżone. Obniżono zatem ceny wyrobów farmaceutycznych — średnio o 31%, telewizorów o 13%, magneto-fonów o 21%, tkanin elanobawełnianych o 29,8%, tkanin z jedwabiu syntetycznego o 26%, pończoch stylonowych o 40,5%, skarpet, podkolanówek o 39,5%, żyletek „Polsilver” o 38%, obuwia o 22%, proszku do prania, płynów i past typu „ixi” o 20%, farb i lakierów o 10%, mydła toaletowego o 8,6%.

Jednocześnie podwyższone zostały ceny 46 grup artykułów, wśród nich mięso i przetwory mięsne średnio o 17,6% (przy czym np. mięso wieprzowe o 16,9%, a smalec o 33,4%), mąka pszenna i żytnia o 16%, ryby morskie świeże i mrożone o 10,5%, śledzie solone o 19,3%, konserwy rybne o 6%, sery twarogowe o 25%, dżem, marmolada, powidła o 36,8%, kawa zbożowa o 92,1%, kasza manna o 23%, kasza jęczmienna o 31%, mleko o 8%. Uległy podwyżce także ceny takich artykułów jak m.in. koks i brykiety o 19,2%, węgiel kamienny o 10%, środki opatrunkowe o 15,5%. Materiały budowlane średnio o 28,2%, ale już cegła ceramiczna o 36,9%, dachówka ceramiczna o 67,8%. Bardziej niż wskaźniki procentowe, zresztą nie do końca oddające faktyczną skalę podwyżek, przemawiały wartości kwotowe, i to przede wszystkim podwyższonych cen artykułów żywnościowych. Otóż teraz, po podwyżce, schab wieprzowy miał kosztować 66 zł (dotychczasowa cena 56 zł), szynka wieprzowa surowa 50 zł (42 zł), boczek surowy 34 zł (30 zł), mięso wołowe bez kości extra 60 zł (56 zł), cielęcina bez kości 74 zł (58 zł), wątroba wieprzowa 44 zł (36 zł), słonina 40 zł

7 Cyt. za J. Eisler, op. cit., s. 81.

8 Trybuna Ludu, 1970, nr 346 z 13 grudnia, wydanie C. Trybuna Ludu była bodajże jedynym wówczas dziennikiem w Polsce ukazującym się siedem razy w tygodniu.

9 B. Łukaszewicz, *Prasa informacyjno-polityczna Warmii i Mazur 1945—1975*, Warszawa 1982, s. 124.

10 Gazeta Olsztyńska, 1970, nr 217 z 14 grudnia.

(36 zł), kielbasa krakowska sucha 110 zł (90 zł), kielbasa żywiecka 76 zł (60 zł), kielbasa szynkowa 78 zł (66 zł), kielbasa zwyczajna 48 zł (41 zł), kielbasa parówkowa 44 zł (39 zł), szynka wieprzowa gotowana 110 zł (90 zł), kaszanka gryczana 15 zł (13 zł).

Podwyższeniu o 22,4% uległy ceny mieszanek paszowych. Jednocześnie nieznacznie podwyższono ceny skupu żywca wieprzowego, drobiu, mleka (w sezonie zimowym o 18 groszy za litr).

W komunikacie zapowiadano, iż podwyżki cen artykułów żywnościowych spowodują wzrost cen w gastronomii, bufetach i stołówkach. Nie miały natomiast ulec zmianie ceny „posiłków abonamentowych” wydawanych w stołówkach akademickich, internatach szkolnych, żłobkach i przedszkolach — miały one być dofinansowywane z budżetu państwa. Rodzinom o najniższych dochodach zapowiedziano przyznanie dodatków do zasiłków rodzinnych — nie sprecyzowano jednak bliżej, na jakich zasadach zasiłki te będą realizowane.

Komunikat kończono nie do końca prawdziwym stwierdzeniem, iż podwyżki tylko niewiele przewyższają sumę obniżek cen i „korzyści ludności z tytułu dodatków do zasiłków rodzinnych, obniżenia opłat telewizyjnych, obniżenia spłat zadłużeń z tytułu zakupów ratalnych wyrobów trwałego użytkowania oraz podwyżki cen skupu żywca i mleka”.

Uzupełnieniem komunikatu był komentarz przedrukowany z materiałów Agencji Robotniczej, w którym pisano: „Jest oczywiste, że zmiana cen artykułów rynkowych jest operacją trudną, a jeżeli w grę wchodzi także podwyżka na artykuły żywnościowe — niechętnie widzianą przez nabywców. Rzecz jednak w tym, aby zrozumieć, że przeprowadzona ostatnio regulacja była nieuchronna, jeżeli chcemy mówić o dalszym prawidłowym rozwoju i realności założonego na przyszłą pięcioletkę zwiększenia dochodów ludności. Podejmując decyzję o zmianie cen detalicznych, rząd kierował się koniecznością dostosowania szybko rosnącego popytu na żywność do faktycznych możliwości rolnictwa. Nowy układ cen traktuje się równocześnie jako narzędzie kształtowania struktury konsumpcji w sposób zgodny z wymogami rozwoju gospodarki narodowej. — Dla złagodzenia skutków regulacji dla rodzin najmniej zarabiających przewiduje się wzrost dodatków rodzinnych, nie zwiększa się także opłaty za wyżywienie w stołówkach akademickich i żłobkach. Mimo podwyżki cen na węgiel i koks, na dotychczasowym poziomie pozostają opłaty za gaz, ogrzewanie i ciepłą wodę”¹¹.

Następnego dnia, we wtorek 15 grudnia, w prasie nie znajdujemy najmniejszej wzmianki o tym, że cokolwiek istotnego wydarzyło się na Wybrzeżu, choć niepokojąca mogła być niemożność połączenia się telefonicznego z Gdańskiem, z którym łączność przzerwano już od godz. 13 poprzedniego dnia¹². Istotne były również fragmentaryczne informacje docierające z Gdańska za pośrednictwem kolejarzy. Niemożliwe było także przeprowadzenie w ścisłej tajemnicy dyslokacji oddziałów podchorążych Szkoły Oficerskiej MO w Szczytnie, żołnierzy olsztyń-

11 *W sprawie regulacji cen*, Gazeta Olsztyńska, 1970, nr 217 z 14 grudnia. Tekst ten w pełni współgrał z również nie podpisanym komentarzem *Trudne, ale niezbędne decyzje*, zamieszczonym w „Trybunie Ludu”, nr 347 z 14 grudnia, wydanie C.

12 J. Eisler, op. cit., s. 100.

skiego 14. Pułku Wojsk Obrony Wewnętrznej czy wreszcie mobilizacji Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej i Rezerwowych Oddziałów Milicji Obywatelskiej¹³. Musiało to rodzić różnego rodzaju najbardziej fantastyczne pogłoski. Tymczasem w „Gazecie Olsztyńskiej” znajdujemy czterolamowy tytuł i sprawozdanie z VI Plenum KC PZPR oraz zdjęcie, na którym centralną postacią był oczywiście Władysław Gomułka. Zamieszczono wystąpienie Gomułki na plenum, omówienie referatu Bolesława Jaszczuka, konstruktora polityki gospodarczej Polski, oraz pierwszą część dyskusji, w której zabrał głos sekretarz olsztyńskiego KW Tadeusz Białkowski. Jego wystąpienie było bezbarwne.

Również rankiem następnego dnia prasa nie przyniosła żadnych informacji o Gdańsku. Wynikałoby z tego, iż nic faktycznie się nie działo. „Gazeta Olsztyńska” w rubryce „24 godziny w Kraju” zamieściła natomiast materiały opatrzone tytułami: „Współpraca egiptologów Polski i NRD”, „Nowy sukces polskiej medycyny”, „Książka o polsko-radzieckich badaniach porównawczych” [o książce *Spoleczne problemy pracy i produkcji*], „Rodzina polskich fiatów coraz większa”¹⁴ — o Gdańsku — ani słowa. Tymczasem poprzedniego dnia przed północą Radio „Wolna Europa” podało pierwszą, jeszcze bardzo ogólnikową informację o robotniczym proteście na Wybrzeżu. Dopiero po południu Polskie Radio w programie ogólnopolskim o godz. 16.00 przekazało pierwsze informacje na ten temat¹⁵.

Sprawa podwyżki cen jak gdyby zaczęła schodzić na drugi plan. 17 grudnia w czwartek „Gazeta Olsztyńska” zamieściła niewielką, choć na pierwszej kolumnie, informację PAP *Zajścia w Gdańsku* wraz ze zdjęciem mającym dokumentować grabież sklepów w mieście. W notatce pisano: „Wykorzystując sytuację, jaka wytworzyła się wśród załogi Stoczni Gdańskiej, elementy awanturnicze i chuligańskie nie mające nic wspólnego z klasą robotniczą zdemolowały i podpaliły kilka budynków publicznych i obrabowały kilkadziesiąt sklepów. Wobec interwenujących funkcjonariuszy porządku publicznego dopuszczono się mordów, jak również wielu ciężko rannych przebywających obecnie w szpitalach [tak w tekście]. W wyniku starć spowodowanych przez chuliganerię 6 osób zostało zabitych, a kilkadziesiąt rannych. Konieczne w tych warunkach stanowcze kroki władz doprowadziły do rozgromienia elementów awanturniczych oraz przywrócenia porządku w mieście”¹⁶. Natomiast w komentarzu *Po wydarzeniach w Gdańsku*, który równolegle drukowany był tego dnia w „Trybunie Ludu”, podkreślając rolę „elementów awanturniczych i chuligańskich”, jednocześnie akcentowano wysokość zarobków w Stoczni Gdańskiej, gdzie średnia płaca netto miała wynosić 3041 zł, a zatem znacznie więcej niż średnia krajowa w gospodarce uspołecznionej, wynosząca nominalnie brutto 2455 zł. Dodawano przy tym, iż „około 700 robotników stoczni zarabiała powyżej 6 tys. złotych miesięcznie”¹⁷.

13 Potem doszło jeszcze przemieszczenie w kierunku Warszawy ostródzkiego 35. Pułku Czołgów, por. *Grudzień 1970 w dokumentach MSW*, wybór, wstęp i oprac. J. Eisler, Warszawa 2000, passim.

14 *Gazeta Olsztyńska*, 1970, nr 219 z 16 grudnia.

15 J. Eisler, op. cit., s. 173, 245.

16 *Gazeta Olsztyńska*, 1970, nr 220 z 17 grudnia.

17 *Ibidem*.

17 grudnia, który był najdramatyczniejszym, najkrwawszym dniem robotniczej rewolty na Wybrzeżu, wieczorem w Dzienniku Telewizyjnym ogłoszona została uchwała Rady Ministrów w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, w której zobowiązano „organa Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa i inne współdziałające z nimi organa do podjęcia wszystkich prawnie dostępnych środków przymusu, włącznie z użyciem broni, przeciwko osobom dopuszczającym się gwałtownych zamachów na życie i zdrowie obywateli, grabieży i niszczenia mienia oraz urządzeń publicznych”¹⁸. Niejako komentarzem do uchwały było wystąpienie radiowo-telewizyjne premiera Józefa Cyrankiewicza, który mówił: „Od 3 dni Gdańsk i Wybrzeże są widownią zająć ulicznych i naruszeń ładu i porządku publicznego. W toku tych wypadków doszło do zdemolowania i podpalenia wielu budynków publicznych, do grabieży i spłądowania wielu sklepów, do zniszczenia wielu samochodów. Doszło do atakowania i strzelania do milicjantów i żołnierzy stojących na straży porządku, mienia publicznego i prywatnego, a także bezpieczeństwa obywateli. Doszło do tragicznych starć, w których siły porządkowe zmuszone zostały do użycia broni. Są ofiary w ludziach — kilkunastu zabitych, kilkuset rannych, milicjantów i osób cywilnych. Oto bolesne następstwa braku rozważli i poczucia odpowiedzialności ze strony tych, którzy porzucili pracę i wyszli na ulice, dając okazję mętom, awanturnikom i wrogom do wandalizmu, grabieży i mordów. — Tragiczne wydarzenia w Gdańsku i na Wybrzeżu przeżywamy wszyscy bardzo głęboko, ale obowiązkiem przedstawicieli władzy ludowej, przedstawicieli państwa, nadrzędnym obowiązkiem jest, niezależnie od żalu, myśleć kategoriami państwowymi, kierować się interesem państwa jako całości, narodu jako całości, interesami przyszłości naszego kraju i zdecydowanie służyć tym nadrzędnym interesom”. Na koniec, zwracając się „z obywatelskim apelem do klasy robotniczej, do towarzyszy wspólnej walki i pracy, do wszystkich ludzi pracy” wzywał: „Odrzućcie od siebie prowokatorów, nie dawajcie posłuchu awanturnikom! Niech każdy na swoim posterunku, w poczuciu odpowiedzialności za kraj i państwo, przeciwstawi się wszelkim anarchistycznym odruchom i stanie w obronie ładu, porządku i dyscypliny społecznej. Bądźcie świadomi powagi chwili”¹⁹.

Równoległe ze wzmiankowaną wyżej uchwałą Rady Ministrów i przedrukowaniem przemówienia J. Cyrankiewicza (które wcale nie rozwiewało wątpliwości, a wręcz przeciwnie, potęgowało je) — na łamach „Gazety Olsztyńskiej” zamieszczono materiały mające wskazywać na postępującą stabilizację na Wybrzeżu! Znajdujemy zatem informację pt. *Prace porządkowe w Gdańsku*, w której kategorycznie stwierdzano: „po poniedziałkowych i wtorkowych zamieszkach życie w Gdańsku powraca do normy”. Pisano tak w dzień po najbardziej dramatycznych zdarzeniach protestu grudniowego! Ponadto przedrukowany był komentarz z „Trybuny Ludu” pt. *Nakazy rozważli i odpowiedzialności*. Redakcja „Gazety Olsztyńskiej” opublikowała też własne materiały wpisujące się w ogólny ton propagandy, bowiem 18 grudnia znajdujemy dużą, bo czterolamową skomentowaną informację, jak to *Olsztyniaci kupują znacznie*

18 Gazeta Olsztyńska, 1970, nr 221 z 18 grudnia.

19 Gazeta Olsztyńska, 1970, nr 221 z 18 grudnia.

więcej artykułów przemysłowych — mającą dowodzić, iż nastąpił run na sklepy z artykułami przemysłowymi, tekstylnymi, w których sprzedawano towary, na które obniżono ceny. Jak wszyscy są z tego zadowoleni. Jedyne problem to, czy ekspedientki zdołają „sprawnie obsłużyć wszystkich nabywców”. Materiał kończył się optymistycznym akcentem: „Z obserwacji reportera, z jego wędrówek po sklepach wynika, że [sprzedawcy] czynią to na ogół dobrze, chociaż często są już bardzo zmęczeni”.

Jak zatem widać, zdani tylko na informacje prasowe mieszkańcy regionu niewielkie mogli by mieć wyobrażenie o tym, co działo się na Wybrzeżu. Oficjalne przekazy pozostawały w sprzeczności z informacjami zasłyszanyymi, podawanymi ustnie głównie przez młodzież akademicką, która już wcześniej, niż to planowano, w piątek 18 grudnia poczęła powracać z Trójmiasta do domu na ferie świąteczne. Dramatycznym relacjom, niekoniecznie pozostającym w zgodzie z faktografią, towarzyszyły uspokajające materiały prasowe. W sobotę „Gazeta Olsztyńska” donosiła za PAP, iż „Na ulicach Gdańska i całego Trójmiasta panuje spokój. Ślady niedawnych zająć są sprawnie usuwane”²⁰. W tym samym numerze zamieszczono komentarz Ignacego Krasickiego²¹, który choć pisał o niedawnym układzie PRL—RFN, nie omieszkiał wykorzystać okazji szerokiego nawiązania do aktualnych wydarzeń: „Wypadki z Trójmiasta godzą w pozycję Polski w Europie i świecie; osłabiają nasz państwowy i narodowy autorytet. A co najważniejsze, wykorzystywane są przez wrogię nam siły, które chciałyby pozycję Polski osłabić. Temu przeciwstawiamy się zdecydowanie. I dlatego uczynimy wszystko w tych dniach odpowiedzialności, by umocnić ład i porządek, siłę i bezpieczeństwo kraju. Tylko bowiem tędy wiedzie droga w lepszą przyszłość państwa i narodu. Tylko w ten sposób dać możemy skuteczną odprawę lekkomyślności, awanturnictwu i anarchii”.

Jednocześnie trwała w PZPR kampania sprawozdawczo-wyborcza, odbywały się z udziałem władz wojewódzkich PZPR konferencje powiatowe. W sprawozdaniach, nader obszernych, drukowanych na łamach „Gazety Olsztyńskiej” brak jednak informacji, czy, a jeżeli tak, to jakie zagadnienia poruszali aktywiści partyjni dyskutując o Wybrzeżu. W relacjach dziennikarskich (podpisanych imieniem i nazwiskiem) znajdujemy jedynie nieliczne ślady, dające podstawy do przypuszczeń, iż w ogóle podejmowano te kwestie. Marian Gotowiec, przewodniczący Prezydium WRN, zastępca członka KC, uczestniczący w konferencji w Ostródzie w podsumowaniu dyskusji „poinformował delegatów o sytuacji gospodarczej i politycznej w kraju oraz o zadaniach wynikających z uchwał VI Plenum KC PZPR. Zwrócił on uwagę towarzyszy, że wobec aktywizacji sił wrogich socjalizmowi należy zacieśnić szereg partyjne, zwiększyć czujność, zaktywizować pracę polityczną”²². I to była najobszerniejsza relacja. Inne zawierały jeszcze mniej informacji. Wincenty Chełchowski, wiceprzewodniczący Prezydium WRN, członek Egzekutywy KW, na konferencji w Bartoszycach tylko „ustosunkował się do wypowiedzi w dyskusji, a ponadto znaczą część swego przemówienia poświęcił aktualnym sprawom gospodarczym

20 *Sytuacja w Trójmieście*, Gazeta Olsztyńska, nr 222 z 19—20 grudnia.

21 I. Krasicki, *Źródło siły — gwarancja przyszłości*, Gazeta Olsztyńska, 1970, nr 222 z 19—20 grudnia.

22 *Zadania gospodarcze w centrum uwagi partii*, Gazeta Olsztyńska, nr 221 z 18 grudnia.

kraju". Uczestniczący w konferencji w Giżycku sekretarz ekonomiczny KW Roman Miłoślawski miał jedynie „omówić szeroko podłoże i cele nowej sytuacji gospodarczej”. W relacjach prasowych z przebiegu pozostałych konferencji powiatowych PZPR brak nawet takich enigmatycznych przekazów.

Tymczasem nastąpił 20 dzień grudnia 1970 r., który przyniósł wyraźne, jednoznaczne przesilenie, choć do zakończenia konfliktu było jeszcze daleko. Tego dnia odbyło się VII Plenum KC PZPR, doszło do wcześniej zresztą zadecydowanych zmian na stanowisku I sekretarza KC PZPR, w składzie Biura Politycznego i Sekretariatu KC PZPR.

Nowym liderem partii został Edward Gierek, który w opóźnionym, wieczornym wydaniu Dziennika TV mówił w tonacji dotąd niespotykanej: „Towarzysze i obywatele! Rodacy! W dniu dzisiejszym Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej powierzył mi obowiązki I sekretarza. Zwracam się do Was w imieniu partii. W ostatnim tygodniu zaszły wydarzenia, które głęboko wstrząsnęły całym społeczeństwem i postawiły Ojczyznę w obliczu wielkiego niebezpieczeństwa. Miasta Wybrzeża — stały się terenem robotniczych wystąpień, zaburzeń i starć ulicznych. Zginęli ludzie. Wszyscy przeżywamy tę tragedię. Nie mogą nie cisnąć się na usta pytania: Dlaczego doszło do tego nieszczęścia? Jakże narosły i dlaczego nabrzmiały tak ostre konflikty społeczne? Czy są takie sprawy — przecież nasze wewnętrzne, domowe — których nie moglibyśmy rozstrzygnąć w inny sposób? Jest naszym obowiązkiem — kierownictwa partii i rządu — udzielić partii i narodowi pełnej odpowiedzi na pytania”²³.

Niestety, choć pytania były sformułowane jasno i prosto, to jednakże społeczeństwo nie uzyskało na nie odpowiedzi ani w wystąpieniu Gierka, ani podczas VIII Plenum KC PZPR zdominowanego bezpardonową krytyką Władysława Gomułki, ani też w ciągu najbliższych lat²⁴. Rewolta robotników Wybrzeża z grudnia 1970 r. będzie eliminowana z potocznej świadomości historycznej²⁵.

* * *

Przygotowując tekst do publikacji, dążono przede wszystkim do przejrzystości przekazu i zachowania jego charakteru. Stąd, by nie zafałszować źródła, pozostawiono wszelkie niezręczności stylistyczne, poprawiając jedynie — bez zaznaczania — interpunkcję (tak by zachować jednoznaczność lekcji przekazu) i ortografię. Bez zaznaczania poprawiono też oczywiste literówki. W przypadku określeń „I sekretarz”, „towarzysz” ujednolicono pisownię, zmieniając występujące na początku wyrazu duże litery na małe. Podobnie zmieniono na

²³ Gazeta Olsztyńska, 1970, nr 223 z 21 grudnia.

²⁴ Nawet wydany w maju 1971 r. numer specjalny „Nowych Dróg”, miesięcznika teoretycznego KC PZPR, zawierający materiały VIII Plenum KC PZPR, najpełniejsze dostępne wówczas źródło informacji na temat tego, co wydarzyło się w Grudniu '70, został poddany daleko idącym zabiegom kastracyjnym. A jak pisze J. Eisler, ze stenogramu przebiegu VIII Plenum usunięto kilkadziesiąt stron maszynopisu, i nie były to skróty li tylko redakcyjne — J. Eisler, op. cit., s. 352.

²⁵ Por. np. drukowaną w masowym nakładzie pracę W. Góry, *Polska Rzeczpospolita Ludowa 1944—1974*, Warszawa 1974, ss. 482—488.

minuskułę występujący w źródłach zapis majuskułą całości nazwisk czy też stanowisk służbowych. Sporadyczne uzupełnienia redakcyjne ujęto w nawiasach kwadratowych. Przypisy starano się stosować tylko w niezbędnych przypadkach i skoncentrowano się na wyjaśnieniu kwestii najniezbędniejszych. Nie sygnalizowano występujących w dokumentach odrębnych podkreśleń poszczególnych wyrazów, całych zdań, czy zaznaczeń pionową kreską dokonanych na lewym marginesie — niemożliwe było ustalenie, kto dokonał podkreśleń, a często też i w jakim celu. Gdy podstawą wydania były wydruki dalekopisowe, bez zaznaczania pominięto nazwiska teletypistów oraz charakterystyczne dla tego rodzaju przekazów powtórzenia w przypadku wcześniejszego błędnego wydruku. Z uwagi na fakt, iż często każde kolejne zdanie bezzasadnie rozpoczynało się od nowego akapitu, innym razem zaś pisano bez akapitów — część akapitów zlikwidowano bądź wprowadzone nowe. Zmian tych nie sygnalizowano. Niedokończone wyrazy, skróty niejednoznaczne rozwiązywano w nawiasach kwadratowych. Występujące skróty podano w przypisie²⁶. W nagłówkach dokumentów pominięto miejsce powstania dokumentu, gdyż poza jednym, zaznaczonym przypadkiem, wszystkie powstały w Olsztynie. W legendzie nie podawano także numerów kart, gdyż dokumenty nie są foliowane.

26 WYKAZ skrótów występujących w dokumentach: BHP — Bezpieczeństwo i higiena pracy; BP — Biuro Polityczne KC PZPR; CPN — Centrala Produktów Naftowych; CRZZ — Centralna Rada Związków Zawodowych; FRR — Fundusz Rozwoju Rolnictwa; KC — Komitet Centralny PZPR; KKP — Komisja Kontroli Partyjnej; KMiP — Komitet Miasta i Powiatu PZPR; KP — Komitet Powiatowy PZPR; KPZR — Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego; KR — Komisja Rewizyjna; KR — Kółko Rolnicze; KSR — Konferencja Samorządu Robotniczego; KW — Komitet Wojewódzki PZPR; KZ — Komitet Zakładowy PZPR; MHD — Miejski Handel Detaliczny; MHW — Ministerstwo Handlu Wewnętrznego; MO — Milicja Obywatelska; NRD — Niemiecka Republika Demokratyczna; NRF — Niemiecka Republika Federalna; ORMO — Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej; OZOS — Olsztyńskie Zakłady Opon Samochodowych; PAP — Polska Agencja Prasowa; PFZ — Państwowy Fundusz Ziemi; PGR — Państwowe Gospodarstwo Rolne; PKO — Powszechna Kasa Oszczędności; PKP — Polskie Koleje Państwowe; PKPG — Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego; PMRN — Prezydium Miejskiej Rady Narodowej; POM — Państwowy Ośrodek Maszynowy; POP — Podstawowa Organizacja Partyjna; PPRN — Prezydium Powiatowe Rady Narodowej; PRL — Polska Rzeczpospolita Ludowa; PSS — Powszechna Spółdzielnia Spożywców „Społem”; PWRN — Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej; PZGS — Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”; PZPR — Polska Zjednoczona Partia Robotnicza; RWE — Radio „Wolna Europa”; SDP — Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich; TASS — Telegrafnoje Agentstwo Sowieckiego Sojuza (Agencja Telegraficzna Związku Radzieckiego); UB — Urząd Bezpieczeństwa Publicznego; UPT — Urząd Pocztowo-Telekomunikacyjny; WOPP — Wojewódzki Ośrodek Propagandy Partyjnej; WP — Wojsko Polskie; WPHS — Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Spożywczego; WPTO — Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Tekstylno-Odzieżowe; WSK — Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego; WSN — Wyższa Szkoła Nauczycielska; WSR — Wyższa Szkoła Rolnicza; ZNTK — Zakłady Naprawcze Taboru Kolejowego; ZO — Zarząd Oddziału; ZSL — Zjednoczone Stronnictwo Ludowe; ZSRR — Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich; ZURiT — Zakład Usług Radiotechnicznych i Telewizyjnych.

Teksty źródłowe

1.

1970 grudzień 12. — Informacja sekretarza ekonomicznego KW PZPR w Olsztynie Romana Miloslawskiego dla Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

Oryginal, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.

APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie informuje, że w dniu wczorajszym tj. 11 grudnia br. odbyło się posiedzenie Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej Partii i Stronictw Politycznych oraz narada I sekretarzy KP, których przedmiotem była treść listu BP do POP¹ [w sprawie zmiany cen]. W godzinach popołudniowych w dniu dzisiejszym odbywają się narady aktywu KP i sekretarzy KM, KG, zaś w godzinach wieczornych rozpoczną się zebrania POP na terenie miast, a w dniu jutrzejszym w PGR i na wsi.

W największych przedsiębiorstwach przemysłowych, transportowych i budowlanych w zebraniach POP będą uczestniczyć sekretarze i czołowy aktyw KW.

W KW i KP wprowadzono dyżury do godz. 23.00.

W PWRN — wczoraj i dziś odbyto narady z przew[odniczącymi] PPRN, kier[ownikami] wydział[ów] handlu [PPRN] i komendantami p[owiatowymi] MO. Dyrektorom przedsiębiorstw handlowych wręczono materiały cenowe oraz udzielono wyjaśnień.

W PWRN wprowadzono całodobowe dyżury. Praca handlu na terenie województwa przebiega normalnie.

2.

1970 grudzień 13. — Informacja sekretarza organizacyjnego KW PZPR w Olsztynie Andrzeja Fornala dla KC PZPR.

Oryginal, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.

APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie informuje:

Prace przygotowawcze związane z zapoznaniem aktywu i organizacji partyjnych z listem BP w sprawie regulacji cen przebiegają zgodnie z ustalonym planem działania.

Wczoraj w godzinach przedpołudniowych we wszystkich powiatach województwa odbyły się narady aktywu partyjnego. Na naradach tych zgłoszono pytania dotyczące podwyżki i obniżki poszczególnych artykułów. Szerszej dyskusji nie zanotowano. W szczególności pytano, czy wzrośnie czynsz mieszkaniowy i artykuły pochodne od węgla i koksu. W wypowiedziach wyrażano poglądy, że list BP nie jest przekonujący i nie wyjaśnia zmian cen tak szerokiego asortymentu towarów. Poddano [w] wątpliwość, że w wyniku zmian cen realne warunki bytowe przeciętnej rodziny obniżą się tylko o 1,5%. Na naradzie aktywu w Bartoszycach stwierdzono, że rolnikom powodzi się i tak dobrze, a obecnie na tej zmianie cen zyskają jeszcze bardziej kosztem robotników. Argumentowano to tym, iż rolnik indywidualny korzysta w małym stopniu z zakupu pasz treściwych, których cena wzrośnie. Niemal powszechnie krytykowano ekonomistów i ich

¹ POP — najniższa jednostka w strukturze organizacyjnej PZPR.

liczne błędy (pytano w Bartoszczech: „dlaczego robotnik musi płacić za nieudolność ekonomistów?”), w Kętrzynie na naradzie zanotowano również wypowiedź niedwuznacznie prowokacyjną: „czy MO i WP otrzymają ekwiwalent za podwyżki cen artykułów?”².

We wszystkich miastach, zwłaszcza w Olsztynie, Kętrzynie i Braniewie od godzin popołudniowych w dniu 12 grudnia zaczął się wzmożony wykup artykułów żywnościowych, głównie: mąki, cukru, konserw mięsnych (mięsa i wędlin dostarczono minimalne ilości), a także proszków do prania, mydła i wódki. W Pasłęku na przykład wykupiono wszystką mąkę.

Notuje się wzmożone wpłaty w PKO znacznie przekraczające normalne, np. w Lubawie i Nowym Mieście [Lubawskim] do oddziału PKO wpłacono 360 tys. zł. W porównaniu do 12 grudnia 1969 roku, wpłaty do PKO w całym województwie wzrosły w tym samym dniu 1970 r. z 3690 tys. do 5595 tys., a wypłaty zmniejszyły się z 3753 tys. do 2868 tys. [zł]³.

Wyczuwa się na ulicach i miejscach publicznych nastroj ożywienia i podniecenia. Większość społeczeństwa spodziewała się wyłącznie podwyżek cen, a nie rekompensaty w postaci obniżek, co jest dużym zaskoczeniem.

W dniu 12 XII br. od godziny 17.00 w miastach rozpoczęły się zebrania POP, na których odczytano list BP. Zebrania te przebiegały przy wysokiej frekwencji sięgającej często 100% stanu członków partii. Przebieg większości zebrań wykazuje, że treść listu została przez członków partii przyjęta bez entuzjazmu i zrozumienia. W czasie czytania listu nastroj był poważny. Niemniej uwidoczniło się przygnębienie oraz niezadowolenie, o czym świadczą zadane pytania, które głównie dominowały [sic!] w czasie zebrań.

O postawie niektórych członków partii świadczy wypowiedź jednego z robotników z Fabryki Mebli w Szczytnie, który stwierdził, że przyjmuje do wiadomości dokonaną regulację cen, ale nikomu nie będzie jej tłumaczył i uzasadniał, gdyż nie jest o tym przekonany. W POP przy PSS, PZGS i [P]PRN w Węgorzewie na 130 członków obecnych na zebraniach, nikt nie zadał pytania ani się nie wypowiedział.

Jeżeli chodzi o POP robotnicze, przyjęto list BP z rozwagą, lecz [i] z dużą troską co będzie dalej, czy nie nastąpi dalszy wzrost cen artykułów spożywczych, opłat za czynsz, gaz i światło. Z pewną ironią przyjęto argumentację zawartą w liście dotyczącą obniżki cen żyłek, magnetofonów, telewizorów i lodówek oraz argumentację, że 60% rodzin nie posiada jeszcze aparatu telewizyjnego. Również planowana podwyżka dodatków rodzinnych budziła ogólną wesołość na zebraniach. Występowały głosy mówiące, że partia i rząd dba o interesy chłopów ze szkodą dla robotników, którzy w głównej mierze ponoszą koszty obecnych podwyżek. Podniesienie zasiłków rodzinnych o 25 zł na jedno dziecko, zdaniem zabierających głos, należy traktować jako drażnienie ludzi, ponieważ wielkość tego dodatku nie odgrywa wielkiej roli w budżetach rodzinnych.

Obecnie istniejący stan dopłat wywołuje obawy dalszych podwyżek cen w przyszłości.

2 W. Gomulka decyzję o podwyżce płac w wojsku i milicji podjął 17 grudnia. „Pensje miały być zwiększone od 1 stycznia bez publikowania informacji na ten temat”. Decyzja nie weszła wówczas w życie — J. Eisler, „Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje”, Warszawa 2000, s. 319.

3 Pozornie nieracjonalne wpłacanie wówczas pieniędzy na książeczki PKO spowodowane było zapewne pamięcią o przeprowadzonej 28 października 1950 r. wymianie pieniędzy, wskutek której państwo ściągnęło z rynku znaczne środki pieniężne. Płace i ceny bowiem przeliczone zostały w relacji 3 nowe złote za 100 starych. Jednocześnie środki pieniężne ludności, z wyjątkiem właśnie wkładów oszczędnościowych nie przekraczających 100 tys. zł wymieniano już w bardzo niekorzystnej relacji — 1 nowy złoty za 100 starych, ludzie tracili w ten sposób 2/3 posiadanych pieniędzy.

Stąd też były głosy, by raz, definitywnie uregulować sprawę dopłat do niektórych artykułów spożywczych. Przy tym padały pytania skąd państwo bierze pieniądze, jeżeli do wszystkiego dopłaca.

Szereg wystąpień w zakładach przemysłowych było wręcz nieufnych do słuszności polityki partii. Np. w Zakładach Sprzętu Mechanicznego w Mrągowie jeden z robotników, członek partii proponował zmianę nazwy partii, gdyż nie dba ona o interesy robotnika. Kiedyś mówiono, że smalec jest podstawowym artykułem żywnościowym robotników, a dziś podwyższa się jego cenę. Lodówkę kupuje się raz na 10 lat, a żywność codziennie. Na stacji PKP Olsztyn pytano: co mamy zresztą włożyć w tę lodówkę, telewizor czy radio? Tym się robotnika nie nakarmi.

Na zebraniach w POP w pow[ziatach] Giżycko, Kętrzyn i innych powiatach proponowano wprowadzenie systemu kartkowego na mięso i jego przetwory.

Mówiono, że w innych krajach socjalistycznych, szczególnie w NRD⁴, jest stopa życiowa o wiele większa, mimo że kraj ten był nie mniej zniszczony jak nasz. W Hławskiej Wytwórni Części Samochodowych, w Zakładzie Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie stwierdzono, że jeżeli zakład nie wykonuje zadań, to zdejmuje się dyrekcję. Jeżeli w państwie dzieje się źle, to dlaczego nie zmienia się nikogo? Strajki na Zachodzie dają podwyżkę płac — co my mamy robić? W KC nikt się nie orientuje co myślą naprawdę robotnicy. Dlaczego góra nie konsultuje swych decyzji z dołami?

Na niektórych zebraniach stwierdzono, że list operuje miliardami i mydli tylko oczy ludziom, a nic nie mówi o przeciętnej rodzinie w Polsce. Powszechnie występuje krytyka wydatków na różne przyjęcia i bankiety dla dyplomatów.

Bardzo często padają pytania, czy związki zawodowe zaakceptowały obecne podwyżki cen? Powszechnie panuje przekonanie o niecelowości podwyżki cen na węgiel, koks i przetwory owocowe, których to mamy pod dostatkiem w naszym kraju. Również niezrozumiała jest podwyżka cen na mleko, gdyż mleczarnie osiągają dość wysokie zyski. Bardzo często występowały pytania, czy PKO wprowadzi dopłaty na książeczkach oszczędnościowych, gdyż zgromadzone tam pieniądze straciły na wartości.

Poza tym pytano, czy na Śląsku również będą wprowadzone nowe ceny? Czy zwiększą się ceny za internaty i przedszkola?

Praca komisji inwentaryzacyjnych w placówkach handlowych przebiega bez większych zakłóceń.

3.

1970 grudzień 13. — Informacja sekretarza KW PZPR w Olsztynie Andrzeja Fornala dla KC PZPR.

*Oryginał, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.*

W uzupełnieniu poprzednio nadanej informacji, KW PZPR w Olsztynie podaje dalsze odgłosy z zebrań partyjnych i komentarze poszczególnych środowisk. Dotyczą one przede wszystkim środowiska wiejskiego i PGR.

W zebraniach POP na wsiach bierze udział [od] 60 do 80% ich stanu. Ogólnie rzecz biorąc zebrania na wsi i w PGR przebiegają w lepszej, mniej nerwowej i bardziej

⁴ NRD — państwo niemieckie utworzone w 1949 r. z radzieckiej strefy okupacyjnej.

sprzyjającej atmosferze niż zebrania w środowiskach robotniczych. Na ogół rolnicy uważają, że przeprowadzone obecnie zmiany cen są bardziej korzystne dla nich niż dla robotników. Zmiany te w środowisku wiejskim przyjęte zostały z większym zrozumieniem, a często nawet z zadowoleniem.

Na wielu zebraniach rolnicy podnosili, że wzrost cen pasz treściwych może wpłynąć hamująco na rozwój hodowli oraz może spowodować zmniejszenie skupu zbóż od rolników, bowiem przy istniejącej między nimi relacji cen, bardziej będzie opłacać się skarmiać własne zboże niż kupować pasze treściwe. Z drugiej strony stwierdzono, że nowe ceny skupu żywca i mleka wpłyną na wzrost pogłowia trzody i bydła, co pozwoli na zwiększenie dostaw mięsa i mleka celem złagodzenia istniejącej w tym zakresie sytuacji.

Powszechnie natomiast krytykuje się podwyższenie cen na materiały budowlane. Rolnicy twierdzą, że spowoduje to zahamowanie budownictwa i remontów budynków gospodarczych. Uważa się również, że wzrost cen na artykuły metalowe może hamująco wpłynąć na wzrost postępu technicznego na wsi. Z niezadowoleniem przyjęto również podwyżkę cen węgla.

Robotnicy w PGR pow. Morąg wysunęli postulat, by pozwolić im na hodowlę jednej krowy i czterech tuczników rocznie w tym 2. z przeznaczeniem na kontraktację.

Powszechnie na wsi uważa się, że podwyżki cen na przetwory owocowe są nieuzasadnione w sytuacji, gdzie owoce marnują się. Wiele kontrowersji budzi również fakt podwyższenia cen motocykli WSK i rowerów, skoro są to podstawowe środki lokomocji wielu ludzi dojeżdżających do pracy, a jednocześnie wyroby te zalegają magazyny.

Robotnicy PGR pow. Mrągowo, w kontekście istniejącej sytuacji gospodarczej, stwierdzili, że należy przyspieszyć rozbudowę sektora socjalistycznego na wsi, ponieważ istnienie gospodarki indywidualnej utrudnia państwu właściwe sterowanie produkcją rolną.

W powiecie Szczytno rolnicy twierdzą, że dotychczasowa cena chleba nie utrzyma się długo, ponieważ opłacać się będzie w obecnej sytuacji karmienie chlebem inwentarza. W środowisku tym poddaje się również w wątpliwość te fragmenty listu Biura Politycznego, które mówią o dopłatach z budżetu państwa do deficytowej produkcji, uważając, że jest to skutek tolerancyjnego stosunku władz do licznych przykładów niegospodarności.

Dużo komentarzy wywołała audycja telewizyjna „Poznajmy się”, w której dyrektor Zakładów Przetwórczych Konserw Rybnych „Dalmor” stwierdziła, że produkowane przetwory rybne są wysoko opłacalne i przynoszą wysoką akumulację, podczas gdy oficjalnie podwyżkę cen na te wyroby argumentuje się deficytowością tej produkcji.

Liczne grupy ludzi korzystając z niedzielnego spaceru gromadzą się przed wystawami sklepowymi, gdzie na artykułach przemysłowych, obok przekreślonych (wyższych), są pokazane nowe ceny; słyszy się wypowiedzi, że są one znacznie obniżone.

Zebrania POP w większych zakładach przemysłowych obsłużyli sekretarze KW, KP oraz czołowy aktyw partyjny. Postawa aktywu partyjnego w tej sytuacji szczególnie zasługuje na pozytywną ocenę. Zajmuje on zdecydowane stanowisko i w miarę swych możliwości uzasadnia rzeczową argumentacją słuszność i celowość podjętych decyzji. Nie zanotowaliśmy przypadków wyłamania się aktywu z ogólnej jego zdyscyplinowanej i ofiarnej postawy.

4.

1970 grudzień 13. — Informacja wewnętrzna Wydziału Organizacyjnego KW PZPR w Olsztynie dla Tadeusza Białkowskiego, I sekretarza KW PZPR.

Kopia, maszynopis, bez imiennego podpisu, 2 karty.

APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.

Obok załączonej informacji do KC⁵ podajemy niewykorzystane w niej materiały z terenu w dosłownym brzmieniu⁶.

Na zebraniu POP w Samborowie, pow. Ostróda (chłoporobotnicy⁷) mówiono:

„Jesteśmy tylko do płacenia znaczków⁸, a dygnitarze, którym socjalizm służy, robią z nami co chcą. Doprowadzicie do tego, że ludzie będą kraść, bo jak robotnik nie będzie mógł utrzymać rodzinę, to nawet więzienie nie będzie mu straszne. Mamy poważne wątpliwości, czy nasze głosy będą przez kogoś czytane, mamy obawę, że sprzątaczką wrzuci je zaraz do kosza. Najbardziej denerwuje nas fakt, że państwo dokłada do wszystkiego, ale nie do robotnika. Najgorzej jest wówczas, gdy np. państwo owoców nie skupuje, a jeśli już skupuje, to za grosze, a sprzedaje je z dużym zyskiem i mówi się, że i tak do tego dokłada. »Fiaty«⁹ kupują dygnitarze, dlatego ceny ich nie podwyższono, a rowery i motocykle kupuje klasa robotnicza, to cenę ich podwyższono. Robotnicy będą zmuszeni kraść, bo chleb chlebem obkładają. Dlaczego zbieracie ludzi do czytania materiałów i domagacie się od nas świadomości, skoro i tak wiemy, co o tym sądzić [sic!]. Nie rozumiemy dlaczego podwyższono cenę śledzi i dżemu, skoro owocu jest pod dostatkiem. Państwo dokłada do wielu rzeczy, ale zapomina, że korzystają z tego ci, co Polskę przepijają. My, robotnicy, nie jesteśmy w stanie zapracować na dygnitarzy. Walczyliśmy o władzę ludową, ale nie o władzę dygnitarzy. Po co nam maszyny i artykuły konsumpcyjne pochodzenia przemysłowego, skoro i tak nie można ich wstawić w naszych ciasnych mieszkaniach. Przy poprzedniej zmianie cen mówiono, że robotnicy jedzą dużo smalcu, a obecnie podwyższono jego cenę. Poszczególni dygnitarze przyjeżdżają z teczkami do masarni, a my robotnicy nie mamy takich możliwości. Dążymy do tego aby chodzić w butach z opon. Sprawiedliwość partyjna nie istnieje. Niech państwo dłużej na nas nie liczy, bo może się przeliczyć. Złożylibyśmy legitymacje partyjne, lecz musimy żyć, państwo ma bowiem inną siłę oprócz możliwości regulacji cen”.

W dniu 12 XII 1970 r. o godz. 23.15 w Iławie, na ul. Wojska Polskiego znaleziono naklejony afisz formatu A2, pisany odręcznym pismem, następującej treści: „Precz z Gomułką i jego rządami. My chcemy chleba i pracy”.

Spotyka się również wypowiedzi kwestionujące prawdziwość treści komunikatu PAP. Rzecz dotyczy cen mleka konsumpcyjnego, którego cenę według komunikatu podwyższono o 8%, gdy tymczasem w rzeczywistości jego cena wzrosła średnio o 12,8% (mleko zwykle o 14,6% — z 2,70 zł do 3,10 zł za 1 [litr], a pełne o 11% — z 4,40 zł do 4,90 zł). Powyższe dane sprawdzone zostały w Woj[ewódzkiej] Komisji Cen.

⁵ Por. wyżej, dok. 3.

⁶ Tekst ten, najprawdopodobniej na polecenie T. Białkowskiego, został tego samego dnia przesłany do KC PZPR.

⁷ Rolnicy uprawiający własne gospodarstwa równoległe z zatrudnieniem w mieście w zakładach produkcyjnych.

⁸ Oplacanie miesięcznej składki członkowskiej ewidencjonowano specjalnymi znaczkami wklejanymi do legitymacji partyjnej.

⁹ Montaż opartego na licencji włoskiej samochodu osobowego „Polski Fiat 125p” rozpoczęto w Fabryce Samochodów Osobowych na Żeraniu w styczniu 1968 r.

5.

1970 grudzień 14. — Informacja sekretarza KW PZPR w Olsztynie Andrzeja Fornala dla Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

Oryginał, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie informuje, że praca przedsiębiorstw przemysłowych, transportowych i budowlanych na terenie województwa przebiega normalnie. Nie stwierdzono zakłóceń w zakresie dyscypliny pracy. Pracownicy przy pierwszych spotkaniach w pracy wymieniali między sobą uwagi, które w większości były podawane w formie dowcipów, wyrażając[ych] niezadowolenie z przeprowadzonej regulacji cen.

Praca handlu detalicznego przebiega normalnie. Kobiety kupujące towary w sklepach żywo komentują nowe ceny, podważając w niektórych przypadkach prawdziwość cen podanych przez PAP (mleko).

Zgodnie z uprzednio wydanym zaleceniem, na wystawach sklepowych eksponowane są artykuły, których cena uległa obniżce. Obserwujemy duże zainteresowanie artykułem „Trybuna Ludu”¹⁰ „Trudne, ale niezbędne decyzje”, który będzie, zdaniem aktywu partyjnego, bardzo pomocny w pracy polityczno-propagandowej, ze względu na jego przekonujący ton, jak i rzeczową argumentację.

6.

1970 grudzień 15, Nidzica. — Informacja I sekretarza KP PZPR w Nidzicy, Ryszarda Gradowskiego dla KW PZPR w Olsztynie.

Oryginał, maszynopis opatrzony własnoręcznym podpisem nadawcy i trójkątną pieczęcią KP PZPR w Nidzicy, 4 karty.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.

Zgodnie z wytycznymi KW PZPR w Olsztynie w sprawie zapoznania członków partii z listem Biura Politycznego z grudnia 1970 r., w dniu 12 XII 1970 r. o godz. 13.00 odbyto w Komitecie Powiatowym PZPR w Nidzicy naradę czołowego aktywu partyjnego, na której I sekretarz KP zapoznał z treścią listu.

Poza tym został rozpracowany plan zebrań oraz przydzielono towarzyszy do poszczególnych organizacji partyjnych w celu zapoznania ich z powyższymi materiałami.

Zebrania partyjne przeprowadzano we wszystkich środowiskach za wyjątkiem instytucji handlowych, Prezydium PRN i [P]MRN oraz Komendy Powiatowej MO. W organizacjach tych zebrania zaplanowano odbyć w dniu 14 XII br. Podczas zebrań członkowie partii oraz ZSL żywo interesowali się i dyskutowali na temat regulacji cen. O dużym zainteresowaniu tymi zagadnieniami świadczyć może dość wysoka frekwencja, bo wynosząca 70% oraz liczba zabierających głos w dyskusji w ilości 343 towarzyszy.

Należy stwierdzić, że mimo zainteresowania kierownictwa KP¹¹ ZSL tymi sprawami ze strony tutejszego Komitetu Powiatowego [PZPR], udział członków ZSL w zebraniach był minimalny.

Ogólnie trzeba stwierdzić, że w większości organizacji partyjnych list Biura Politycznego został przyjęty z dużym zrozumieniem i aprobatą. Jako przykład może posłużyć

¹⁰ Trybuna Ludu, 1970, nr 347 z 14 grudnia, wydanie C.

¹¹ Tak w tekście, powinno być PK — Powiatowy Komitet.

POP przy Liceum Ogólnokształcącym, gdzie towarzysze stwierdzili, że regulacja cen jest prawidłowa, ponieważ podwyżki nie są zastraszające. Towarzysze z POP przy Szkole Podstawowej nr 2 stwierdzili, że obniżka cen na telewizory, lodówki itp. pozwoli zaopatrzyć się w te artykuły ludziom mało zarabiającym.

Jednak oprócz pozytywnych wystąpień stwierdzono w kilku wypadkach wypowiedzi negatywne.

W UPT Nidzica tow. Jarka Władysław stwierdził, że jest członkiem partii od 20 lat i widzi, że dzieje się coraz gorzej. Jeżeli towarzysze w centrali nie potrafią rządzić, niech ustąpią, bo nie wiadomo, do czego nas doprowadzą.

W POP Połcie członek ZSL Szczepkowski Stanisław stwierdził, że ceny podwyższał chyba nie Polak, bo nie wziął pod uwagę ludzi mało zarabiających, których zmiana cen najbardziej dotknie.

W POP Pielgrzymowo tow. Marchewka Stefan stwierdził, że najbardziej pokrzywdzeni przez podwyżkę cen są robotnicy, dlatego aby żyć, należy kraść i, o ile będą kradli, trzeba rozbudować więzienia.

Z odbytych zebrań najtrudniejszy przebieg miało zebranie w PGR Waplewo. Na zebraniu byli obecni wszyscy za wyjątkiem dyrektora¹² tow. Filipka Kazimierza, który pojechał na polowanie. Na wstępie zebrania wnioskowano, ażeby nie czytać listu, ponieważ jest im znany. W trakcie czytania listu przerywano. Było szereg wrogich wypowiedzi, m.in. tow. Borek powiedział, że w Polsce jest tak źle, ponieważ rządzi jedna partia. Pytano, dlaczego nie dąży się do ograniczenia stanu i wynagrodzenia wyższych oficerów na korzyść robotników. Poza tym dlaczego nie dąży się do ograniczenia przyjęć na szczeblu centralnym. Stwierdzono również, że nie objęto podwyżką stołówek studenckich, ponieważ władza ludowa boi się studentów. Jeden z uczestników zebrania, tow. Karbowski w formie protestu, stwarzając pozory demonstracyjnego opuszczenia sali, powiedział, że mogą skreślić go z partii.

Oprócz licznych wypowiedzi zadano szereg istotnych pytań, do których można zaliczyć m.in:

— Dlaczego podróżowały ryby i przetwory rybne, skoro w programie telewizyjnym mówi się o wykonaniu połowów z nadwyżką i dużych z tego tytułu zyskach.

— Dlaczego nie podwyższono cen zboża i żywca za obowiązkowe dostawy przy podwyżce cen na mąkę, mięso i mieszanki pasz.

— Czy po podwyżce cen na materiały budowlane będzie więcej ich w sprzedaży, aby rolnicy mogli się budować.

— Dlaczego podwyższono ceny na rowery, motorowery i motocykle, a obniżono cenę „Fiata”¹³.

— Dlaczego w pierwszych latach po wojnie nie brakowało artykułów żywnościowych, a obecnie ich brak.

— Dlaczego poprzednie podwyżki cen dawały rolnikom pełną rekompensatę, a obecnie jest ona znikoma.

— Dlaczego podróżował węgiel i koks, podczas gdy był już dość drogi.

— Dlaczego tak dużo podróżował smalec, który jest podstawowym tłuszczem dla najszerzej masy robotników.

¹² Tak w tekście; właściwie kierownik Zakładu Rolnego Waplewo.

¹³ W komunikacie o zmianie cen nie było informacji o obniżce cen „Fiata”.

— Czy minimalny wzrost cen skupu bydła rzeźnego uzdrowi gospodarkę hodowlaną w kraju.

W dniu 12 grudnia br. w godzinach popołudniowych nastąpił wzmógłony wykup następujących artykułów spożywczych: mąki, cukru, koncentratów, margaryny. Z artykułów przemysłowych — meble. Na terenie wsi stwierdzono również wykup mąki i cukru w sklepach położonych w okolicach miasta Nidzicy.

W dniu 13 XII br. [niedziela] sklepy spożywcze dyżurujące były czynne, jak również były otwarte wszystkie zakłady gastronomiczne.

W dniu 14 XII br. cała sieć handlowa branży spożywczej jest czynna. Braków w artykułach spożywczych nie stwierdza się, gdyż w godzinach rannych zostały uzupełnione przez hurtownię WPHS. Hurtownia jest zaopatrzona we wszystkie artykuły spożywcze.

Ogólnie oceniając przebieg akcji zapoznawania z listem Biura Politycznego należy stwierdzić właściwe zaangażowanie postawą [sic!] aktywu powiatowego i gromadzkiego oraz sekretarza POP, którzy włożyli wiele wysiłku w organizację zebrań.

7.

1970 grudzień 15. — Informacja sekretarza KW PZPR w Olsztynie Andrzeja Fornala dla Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

*Oryginał, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.*

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie informuje, że prace związane z regulacją cen zostały na terenie województwa zakończone. Ogólnie należy ocenić, że prace z tym związane przebiegały sprawnie, bez zakłóceń. Pozytywnie należy ocenić postawę aktywu partyjnego, jego zdyscyplinowanie i ofiarność. Zajął on w przytłaczającej większości zdecydowane stanowisko i w miarę swych możliwości uzasadniał rzeczową argumentacją słuszność i celowość podjętych decyzji. Nie zanotowaliśmy przypadków wyłamywania się aktywu od obowiązku obsługi zebrań POP na terenie miast i wsi.

Przeprowadzone zebrania POP w miastach i na wsi w dniach 12 i 13 bm. odbyły się przy wysokiej frekwencji — przeciętnie 90% stanu liczbowego organizacji. Przebieg zebrań POP był różny — zależnie od środowiska.

W środowisku wiejskim dokonane zmiany cen zostały przyjęte z mieszanymi uczuciami. Rolnicy dobrze gospodarujący wyrazili zadowolenie, gdyż widzą w zmianie cen dalszą perspektywę korzyści z prowadzenia gospodarstw rolnych. Natomiast rolnicy słabi ekonomicznie wyrażali pewne niezadowolenie, stwierdzając, że nowe ceny nie wpłyną na dalszy rozwój hodowli. Poza tym jest opinia, że wyższe ceny na materiały budowlane wpłyną na zahamowanie budownictwa i remontów na wsi. Krytykuje się również wzrost cen pasz twierdząc, że i tak cena ich była za wysoka.

Najbardziej ożywiona dyskusja była na zebraniach robotniczych organizacji partyjnych. Przebieg zebrań i dyskusji wykazał tu duże rozgoryczenie, przygnębienie i apatię. W środowisku tym nie uzyskaliśmy zrozumienia do treści listu BP. Wpłynął on na zniechęcenie i zobojętnienie wobec partii. Odnotowaliśmy 3 wypadki zdania legitymacji partyjnych. Główną winą za podjętą decyzję obarcza się kierownictwo gospodarcze kraju, które nieudolnie pracuje, przerzucając swoje błędy na karki robotników.

W aktywie partyjnym panuje opinia, że argumentacja użyta w liście BP nie jest zbyt

przekonywająca, szczególnie w zakresie konieczności podjęcia takich decyzji. List nie wykazuje perspektyw wyjścia z zaistniałej sytuacji. Mając w pamięci poprzednie regulacje cen¹⁴, przeważnie z góry nie traktuje się poważnie żadnych rekompensat.

Prace komisji inwentaryzacyjnych w handlu przebiegały bez większych zakłóceń. W niektórych powiatach stwierdzono brak dostatecznej ilości cenników na artykuły przemysłowe.

Do dnia 15 grudnia br. w zakładach przemysłowych panuje spokój. Praca przedsiębiorstw przemysłowych, budowlanych, transportowych i handlowych na terenie województwa przebiega normalnie. Dyscyplina pracy w tych zakładach nie odbiega od poprzedniego okresu. W powiatach Łąwa, Ostróda, Bartoszyce mówi się o dużym niezadowoleniu klasy robotniczej Gdańska i na Śląsku, mówi się o strajkach. Nadal utrzymują się wysokie wpłaty do PKO, co wiąże się z pogłoską o zmianie pieniędzy z dniem 1 stycznia 1971 roku.

Jednocześnie informujemy, iż w dniu 14 bm. wpłaty do PKO wyniosły sumę 12 521 tys. zł (1969 r. — 5464 tys.), a wypłaty 5343 tys. zł (1969 r. — 4224 tys.). W związku z czym saldo zwiększyło się o 7174 tys. zł¹⁵.

8.

1970 grudzień 16. — Informacja sekretarza KW PZPR w Olsztynie Andrzeja Fornala dla Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

*Oryginał, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.*

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie informuje, że w dniu 15 bm. odbyło się posiedzenie Sekretariatu KW z udziałem kierownictwa wojewódzkiego PWRN, MO i wojska, gdzie ustalono plan zabezpieczenia węzłowych obiektów gospodarczych. Spotkano się również z I sekretarzami KP i aparatem politycznym KW, których poinformowano o sytuacji w mieście Gdańsku i ustalono zadania na najbliższe dni.

Wprowadzono całodobowe dyżury w KW i KP — ustalając zdublowaną cogodzinną łączność telefoniczną i radiową między powiatami a województwem.

W większych przedsiębiorstwach wprowadzono dyżury dyrekcji i egzektyw KZ i POP. Nawiązano ściśle kontakty z największymi przedsiębiorstwami przemysłowymi, węzłami PKP i WSR. Zmobilizowano w powiatach około 1 tys. członków ORMÓ i aktywu partyjnego celem ich ewentualnego wykorzystania.

Praca przemysłu i transportu, łączności przebiega bez zakłóceń. Wiadomości, które przedostały się różnymi drogami z Gdańska, są przyjmowane z oburzeniem i nie spotykają się z aprobatą społeczeństwa¹⁶. Planowane transporty z żywnością (mlekiem) z terenu województwa docierają do Gdańska.

Dziś o godz. 16.30 odbędzie się narada towarzyszy obsługujących jutro powiatowe konferencje sprawozdawczo-wyborcze celem ustalenia form poinformowania o wydarzeniach w Gdańsku.

¹⁴ Wcześniej podwyżek cen artykułów żywnościowych dokonano 31 lipca 1966 r. oraz 26 listopada 1967 r. Od 1 lipca 1967 r. podwyższono także ceny biletów komunikacji miejskiej, a 14 września 1969 r. ceny detaliczne napojów alkoholowych.

¹⁵ Tak w tekście. Z rachunku arytmetycznego powinno być: 7178 tys. zł.

¹⁶ Tak niejednoznacznie w tekście.

9.

1970 grudzień 17. — Raport „o sytuacji rynkowej w województwie olsztyńskim” kierownika Wydziału Handlu PWRN Zygmunta Głównicyka dla Wydziału Ekonomicznego KW PZPR w Olsztynie.*Oryginał, maszynopis z pieczątką nagłówkową i odręcznym podpisem nadawcy, 1 karta. Informacja ta 18 grudnia przesłana została dalekopisem do KC PZPR.**APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.*

Uzupełniono w sklepach stan zapasów towarów spożywczych. Braki smalcu, mięsa, masła. Wystąpiono ponownie z wnioskiem do MHW o dodatkowy przydział mięsa i smalcu. Otrzymany w dniu 17 bm. dodatkowy przydział masła w ilości 10 ton został rozdysponowany dla większych ośrodków miejskich i robotniczych.

Wzmógł się popyt na: pończosznictwo, część dziewiarstwa, telewizory i niektóre artykuły zmechanizowanego sprzętu domowego. Magnetofony obniżone do ceny 3500 zł — sprzedano. Brak w detalu i w hurcie.

Zaopatrzenie w mleko i pieczywo prawidłowe. Zaopatrzenie w opał przebiega normalnie.

W ubiegłym tygodniu otrzymało województwo 10 ton pomarańcz i mak¹⁷. Brak dostaw artykułów świątecznych z Gdańska.

Małe zapasy mąki wrocławskiej¹⁸. Na razie wystarczające zapasy w WPTO pończosznictwa.

Zaopatrzenie ZURiT — poza magnetofonami tanimi — dobre.

Zgodnie z dyspozycjami centralnymi zrealizowano 17 bm. dostawy do Gdańska z hurtu WPHS i WPTO: mąki wrocławskiej — 16 ton; skarpet, pończoch; rajstop — 37 tys. par.

Ponadto z przemysłu spożywczego skierowano: smalcu — 26 ton; twarogów — 14 ton.

10.

1970 grudzień 19. — Informacja Tadeusza Białkowskiego, I sekretarza KW PZPR dla Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.*Oryginał, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.**APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.*

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie informuje, że dnia 19.12.1970 r. Kuria Biskupia w Olsztynie otrzymała komunikat Wyszyńskiego¹⁹ z 18.12. br. Komunikat, o którym mowa wyżej brzmi:

„Na uroczystość Świętej Rodziny²⁰ kieruję do was, biskupi, list pasterski²¹ wskazujący główne zasady moralne, jakimi powinny powodować się rodzice przy przekazywaniu życia. Wzywa on wszystkich ludzi dobrej woli do obrony życia nienarodzonych i przeciwdziałania utartej opinii, że dziecko co dopiero poczęte nie jest człowiekiem. Biskupi mają obowiązek zająć się tą sprawą z punktu religijno-moralnego, o której coraz częściej

17 W wersji przesłanej do KC, mak został wykreślony.

18 Mąka „wrocławska” — najpopularniejszy typ mąki pszennej.

19 Stefan kardynał Wyszyński, prymas Polski.

20 Uroczystość Świętej Rodziny przypada w pierwszą niedzielę po świętach Bożego Narodzenia; w roku 1970 było to 27 grudnia.

21 Mowa o liście pasterskim „W obronie zagrożonego bytu narodu” dotyczącym m.in. kwestii aborcji.

pisze się w prasie. List ten uchwalony został na konferencji plenarnej episkopatu 4 września 1970 r.

Wysłuchajcie go w skupieniu i zwróćcie we własne serca. Zachowajcie spokój, który w obecnej chwili tak bardzo jest potrzebny w ojczyźnie naszej. Tylko gdy pokój panuje w kraju można budować i pomnażać dobrobyt. Nie dajcie się sprowokować do nierozważnych poczynań”.

Biskupi diecezji olsztyńskiej²² przesłali wspomniane dokumenty do wszystkich parafii²³.

11.

1970 grudzień 20. — Ocena sytuacji politycznej w województwie dokonana przez Wydział Organizacyjny KW PZPR w Olsztynie dla KC PZPR.

Oryginał, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.

APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.

Wprowadzona w dniu 13 grudnia br. zmiana cen, mimo że społeczeństwo do tej decyzji było przygotowane [sic!] i liczyło się z taką ewentualnością, wywołała głębokie, wręcz przygnębiające wrażenie zarówno w całej partii, jak i w społeczeństwie.

Ujawniło się to na zebraniach partyjnych, na których czytano list BP w tej sprawie. Z analizy materiałów i informacji otrzymanych z narad aktywu i zebrań POP oraz późniejszych dyskusji i wypowiedzi można wyprowadzić pewne uogólnienie nastrojów i poglądów społeczeństwa.

Spółeczeństwo naszego województwa nie kwestionuje przeprowadzonych przez partię reform gospodarczych, jest przekonane o ich słuszności i rozumie trudną sytuację gospodarczą w kraju. Stoi na stanowisku uchwał II, IV, V, VI Plenum KC.

Nie zawsze łączy wprost podwyżkę cen na artykuły żywnościowe z tymi reformami. Było ono wyraźnie zaskoczony regulacją cen tak wielkiej ilości artykułów oraz tym, że podwyżka cen najbardziej dotkliwie odbija się na standardzie życiowym najniższej zarabiających. Uwzględniając fakt, że średnie płace w województwie olsztyńskim są znacznie niższe niż w kraju, aspekt ten szczególnie mocno był podnoszony na zebraniach POP i w dyskusjach. Nie jest ono przekonane, że podjęte decyzje zmienią w sposób radykalny strukturę spożycia.

Ze względu na te czynniki zmiana cen została różnie przyjęta w poszczególnych środowiskach. Z najbardziej ostrą krytyką przyjęto tę decyzję w środowiskach robotniczych i chłoporobotników, z pewną zaś rezerwą wśród chłopów. W środowisku tym, mimo pozytywnej, oczywiście, oceny podwyżek cen za skup żywca, podkreślono jednocześnie, że zmiany te mogą wyrzucić niezamierzone skutki, a podwyżka pasz

²² Powinno być: diecezji warmińskiej. Diecezją zarządzał bp Józef Drzazga, od 1965 r. jako wikariusz kapitulny, od 1967 r. jako administrator apostolski diecezji warmińskiej ze wszystkimi prawami biskupa rezydencjalnego. Biskupami pomocniczymi byli bp Jan Władysław Oblak i bp Julian Wojtkowski.

²³ List, zawierający m.in. „elementy krytyki polityki demograficznej państwa i sytuacji materialnej rodzin” ostatecznie odczytano w kościołach dopiero 28 stycznia 1971 r. Decyzję odroczenia odczytania listu, prymas Wyszyński miał w grudniu 1970 r. — wg przekazów MSW — motywować „zagrożeniem ładu publicznego w obecnej chwili, po zajęciach na Wybrzeżu, oraz tym, aby list nie był uznany za polityczny, choć został już wydany we wrześniu” — „Grudzień 1970 w dokumentach MSW”, wybór, wstęp i oprac. J. Eisler, Warszawa 2000, ss. 34, 87; por. też J. Eisler, *op. cit.*, s. 342.

treściwych, materiałów budowlanych i węgla zniweluje bodźce w rozwoju hodowli, jakimi są podwyżki cen skupu mięsa i mleka.

Ze zrozumieniem i spokojem przyjęto zmianę cen w środowisku inteligenckim, tłumaczyć to należy stosunkowo niezłym już poziomem spożycia artykułów żywnościowych przez tę warstwę oraz tym, że w istocie najbardziej skorzysta ona na obniżce cen niektórych artykułów przemysłowych. Głębsza jest niewątpliwie znajomość zagadnień ekonomiki wśród inteligencji.

Dość liczne były głosy mówiące, że kierownictwo partii podjęło tę decyzję wyłącznie na podstawie przesłanek ekonomicznych i globalnego rachunku, nie uwzględniając zaś przy podejmowaniu decyzji aspektu społeczno-politycznego i nastrojów społeczeństwa. Nastroje te nie były najlepsze. Zwłaszcza klasa robotnicza przejawiała pewne zdenerwowanie na tle znikomej w ostatnich latach poprawy stopy życiowej, w czym niepoślednią rolę odegrały tu zbyt liczne ukryte podwyżki cen różnych artykułów i ograniczenie zbiorowego spożycia (wzrost opłat za przedszkola i żłobki, obciążenie — zwłaszcza młodych rodzin — kosztami budownictwa spółdzielczego, rozszerzenie zakresu opłat za urządzenia komunalne). Jednocześnie wyrażano niezadowolenie, że dotychczasowy podział przeróżnych premii i nagród w przedsiębiorstwach był źle realizowany. Za dużo, zdaniem robotników, brało kierownictwo, za mało robotnicy. W środowisku tym podjęto krytykę nieuzasadnionego korzystania przez kierownictwo administracji gospodarczej ze środków państwowych (nadużywanie samochodów służbowych do celów prywatnych, organizowanie przyjęć i bankietów z okazji różnych jubileuszów itp.).

To wszystko, w połączeniu z dokonaną podwyżką cen, doprowadziło do zaostrzonej sytuacji nawet na zebraniach partyjnych. Większość członków partii wewnętrznie nie była do końca przekonana o słuszności tej decyzji, lecz podporządkowała się jej ze względu na dyscyplinę partyjną. Właściwą, ofiarną postawę zajmował natomiast aktyw partyjny argumentując w miarę możliwości słuszność podjętych decyzji. Argumentacja ta była dość trudna, gdyż, jak powszechnie ocenia się, nawet list Biura Politycznego był mało przekonywający, dopiero publikacje „Trybuny Ludu”, aczkolwiek jednostronne, głębiej i bardziej przekonywająco uzasadniające decyzję, przyczyniły się do lepszego ich zrozumienia.

To, że jak dotąd w województwie olsztyńskim panuje spokój i nie doszło do poważniejszych incydentów, należy zawdzięczać zdecydowanej postawie kierownictwa, aktywu i aparatu partyjnego KW i KP. Zdecydowanie i pewnie wszystkimi sprawami kierował i kieruje powołany w tym celu sztab wojewódzki. Przeprowadzono naradę aktywu, ustalono dyżury dyrekcji i egzekutyw KZ i POP. Utrzymuje się ścisłe kontakty z kierownictwami organizacji partyjnych największych zakładów pracy i wyższych uczelni. Operatywnie kierowano pracą powiatowych instancji partyjnych, organizując z sekretarzami KP doraźne narady w KW lub telefonicznie. Zmobilizowano 1500 członków ORMO i aktywu partyjnego.

Wydarzenia na Wybrzeżu, a szczególnie w Gdańsku wzbudziły wiele komentarzy. Relacje o nich dotarły na teren województwa olsztyńskiego przez pracowników transportu, a następnie mieszkańców Braniewa, Pasłęka i Morağa, którzy bezpośrednio odbierali programy telewizyjne i radiowe z Gdańska. W wyniku nadchodzących wiadomości oraz rozpowszechnianych przez różne osoby najbardziej fantastycznych plotek, wytworzyła się na terenie miasta Olsztyna i województwa psychoza napięcia i nerwowości. Dawano wiarę wszelkim podawanym ustnie wiadomościom. Aby zapobiec

tej sytuacji, odbyto w KP narady aktywu i sekretarzy POP, celem zapoznania ich z sytuacją wewnętrzną w kraju i w województwie oraz ustalono zadania dla aktywu i członków partii celem demontowania rozpowszechnianych plotek.

W okresie ostatniego tygodnia odnotowano wzmożoną wrogą działalność propagandową, która sprowadzała się do:

— wypowiedzi szkalujących partię i rząd w miejscach publicznych — szczególnie w restauracjach;

— pisania odręcznie hasel, wierszyków i wywieszania ich na budynkach, klatkach schodowych i drzewach;

— prób wrogich ataków i wywoływania awantur oraz szantażu przez podawanie wiadomości o mających nastąpić wiecach, strajkach, czy podpalaniu obiektów partyjnych.

Treść rozpowszechnianych wiadomości jak i zawieszanie [sic!] ulotek szkalowała kierownictwo KC za nieudolność, niedbanie o interesy robotników i narodu. Dotyczyło to szczególnie I sekretarza KC tow. Gomułki. Główna krytyka skierowana jest na dokonaną regulację, zmianę cen jako krzywdzącą robotników i ich rodziny. Poza tym uwidoczniły się wypowiedzi rozpowszechniane również w formie ulotek, sugerujące powrót do czasów, kiedy sprawował władzę Stalin. Z treści ulotek wynikałoby, że wtedy lepiej żyło się ludziom. Na drzwiach budynku, gdzie odbywała się konferencja powiatowa PZPR w Giżycku zawieszono kartkę z napisem „Wstawaj i przyjeżdżaj kochany Stalinie, bo jak nie przyjedziesz to Gomułka doprowadzi do tego, że nasza kochana Polska zginie”. Podobnej treści ulotkę znaleziono w Olsztynie. Część ulotek nawoływała do solidarności oraz poparcia Gdańska, np. w nocy 19 bm. na budynku KP w Węgorzewie wywieszono plakat: „Precz z reżymem PZPR. Towarzysze popierajcie Gdańsk”.

Ulotki ukazały się w 9 powiatach, tj.: w Braniewie, Giżycku, Morągu, Nowym Mieście [Lubawskim], Olsztynie, Pasłęku, Piszcu, Szczytnie i Węgorzewie. Jak dotychczas najwięcej pisanych odręcznie hasel zdjęto w mieście Olsztynie — 10, zaś w pozostałych wymienionych wyżej powiatach od 1—5.

Do ważniejszych incydentów i prób sabotażu należy zaliczyć:

— nieudaną próbę zakupu benzyny w butelkach w stacji CPN Szczytno dnia 18 bm. przez 3 pracowników „Lenpolu”²⁴, kryminalistów — recydywistów,

— obrzucenie kamieniami drużyny konduktorskiej PKP na stacji Ruciane-Nida dnia 19 bm. przez 6 uczniów Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Piszcu. Po zatrzymaniu ich przez MO ustalono, że jeden z nich nawoływał poprzednio w szkole do wybijania okien w sklepach oraz wrzucenia do KP PZPR butelki z benzyną,

— wybicie szyb w 6 sklepach na terenie miasta Olsztyna oraz sklepach w Kętrzynie i Węgorzewie.

W przedsiębiorstwach praca przebiega normalnie. Jednak w rozmowach między robotnikami ciągle dominują sprawy regulacji cen i wydarzenia w Gdańsku. Nie brak jednak ujemnych zjawisk, np. w OZOS [w Olsztynie] w dniu 17 bm. robotnicy II zmiany, podczas przerwy śniadaniowej, ogłosili konkurs, kto najdosadniej opowie kawał lub dowcip o partii i rządzie. Nie było tu żadnej reakcji ze strony członków partii.

Reakcje na wydarzenia w Gdańsku są różne. Wśród robotników przeważają głosy

²⁴ *Północne Zakłady Przemysłu Lniarskiego „Lenpol” w Szczytnie.*

potępiające te wydarzenia²⁵. Na szczególnie podkreślenie zasługuje postawa kolejarzy. Nie dali się oni sprowokować, wypełniali swój obowiązek nie bacząc, że obrzucano ich wyzwiskami i próbowano demolować pociągi. W Parowozowni PKP Olsztyn domagano się, by wydano im broń dla osobistej obrony i ochrony obiektów kolejowych, ukrócenia elementów chuligańskich. Nie brak jednak wypowiedzi solidaryzujących się z robotnikami stoczni i szkalujących organa MO.

Na terenie wsi i gromad panował spokój, jedynie w gospodach niektóre osoby w stanie nietrzeźwym wykrzykiwały wulgarne wypowiedzi pod adresem partii i rządu. Stosunkowo nieliczne były hasła antyradzieckie bądź antysocjalistyczne.

Aktyw partyjny, członkowie ORMO, funkcjonariusze MO wykazują duże zdyscyplinowanie i ofiarność. Powierzone im zadania związane z ochroną obiektów gospodarczych i komitetów partyjnych wykonują zgodnie z ustalonymi planami.

Partia i większość społeczeństwa solidaryzuje się z wystąpieniem tow. Cyrankiewicza²⁶. Jest przeciwne wszelkim ekscesom i awanturom, zdecydowane zapewnić spokój w województwie.

Jak zwykle w takich ostrych, konfliktowych sytuacjach ujawniają się pewne skrajne postawy. Zdarzają się hasła nawołujące do powrotu do tak zwanego minionego okresu, w którym rzekomo lepiej się żyło, a klasa robotnicza faktycznie odgrywała przodującą rolę w społeczeństwie. Jednocześnie wzmogło się słuchanie poprzednio niezauważanej radiostacji Tirana²⁷.

Druga tendencja przejawia się w ataku na kierowniczą rolę partii. Wysuwa się tu podobne hasła jak w 1956 r. przejścia do „drugiego etapu”²⁸. Tendencje te leżą na linii programowej „Wolnej Europy”²⁹. Na marginesie należy zaznaczyć, że audycje tej rozgłośni są powszechnie słuchane.

W społeczeństwie i partii panuje przekonanie, że po zapewnieniu spokoju w kraju musi się odbyć szeroka i pryncypialna partyjna dyskusja, w wyniku której zostanie oceniona sytuacja w kraju i w samej partii oraz zostaną podjęte odpowiednie decyzje.

12.

1970 grudzień 22. — Informacja sekretarza KW PZPR w Olsztynie Andrzeja Fornala dla Wydziału Organizacyjnego KC PZPR o „sytuacji politycznej w województwie w dniu 21 grudnia”.

Oryginal, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.

W godzinach przedpołudniowych odbyła się w Komitecie Wojewódzkim narada członków egzekutywy KW, kierowników wydziałów i I sekretarzy KP oraz naczelnych

²⁵ Tak niejednoznacznie w tekście. Z przekazu nie wynika, co było odbierane negatywnie: bunt robotników, czy reakcja władzy?

²⁶ Wieczorne, o godz. 20.00 wystąpienie radiowo-telewizyjne premiera Józefa Cyrankiewicza z 17 grudnia. Był to komentarz mający uzasadnić ogłoszoną pół godziny wcześniej uchwałę Rady Ministrów w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego.

²⁷ Radio Tirana nadawało audycje w języku polskim zdecydowanie wrogie władzom w Polsce. Albania Envera Hody, po zerwaniu w 1960 r. stosunków z ZSRR, reprezentowała ortodoksyjny komunizm, wspierała dysydentów komunistycznych obozu Moskwy. Od 1966 r. w Albanii działalność prowadził Kazimierz Mijal.

²⁸ Nawiązanie do zgłaszanego przez dziennikarzy, przede wszystkim tygodnika „Po prostu”, hasła „drugiego etapu” Polskiego Października, czyli kontynuacji przemian.

²⁹ Sekcja Polska Radia „Wolna Europa”, jako „Głos Wolnej Polski” rozpoczęła emisję audycji w 1952 r.

redaktorów prasy³⁰, kierownictw organizacji młodzieżowych i związków zawodowych. Odrębnie odbyła się narada pracowników politycznych KW. Na naradach tych tow. Tadeusz Białkowski złożył informację o przebiegu i wynikach obrad VII Plenum KC. Nakreślił on jednocześnie bieżące zadania aktywu i aparatu partyjnego. Zapoznano uczestników narad z przemówieniem I sekretarza KC tow. Edwarda Gierka wygłoszonym na VII Plenum KC. W godzinach popołudniowych odbyły się we wszystkich KP podobne narady aktywu. Wzięło w nich udział 1900 towarzyszy.

I sekretarz KW tow. Tadeusz Białkowski spotkał się z aktywem OZOS, a tow. R. Miłoślawski sekretarz KW z aktywem Węzła PKP [Olsztyn].

Decyzje podjęte na VII Plenum spotkały się z pełną aprobatą aktywu. Stwierdzono, że podjęte decyzje są właściwe, a zmiany personalne w zaistniałej sytuacji stanowią najlepsze rozwiązanie, jakie mogło być. Wśród aktywu nastąpiło odprężenie, gdyż powszechnie z niecierpliwością oczekiwano zmian personalnych. Panuje przekonanie, że zmiany personalne i podjęte decyzje w najistotniejszych kwestiach gospodarczych przyczynią się do rozładowania powstałych napięć i spowodują powrót kraju do normalnego życia. Aktyw jest w zasadzie jednomyślny co do tego, że nie czas obecnie na dokonywanie gruntownego rozrachunku i wyjaśnianie przyczyn powstałej sytuacji.

Wyraża się przekonanie, że słusznie ponieśli konsekwencje usunięci z Biura Politycznego towarzysze. Wyraża się jednocześnie współczucie tow. Gomułce, że odszedł od steru partii właśnie w takiej krytycznej chwili. Są również przypuszczenia, że tow. Gomułka ulegał stałym naciskom złych doradców, którzy być może świadomie wprowadzali go w błąd, a nawet — są to głosy pojedyncze — że jest to rezultatem niedoprowadzonych do końca spraw kadrowych po wydarzeniach marcowych [1968 r.].

Wybór tow. Edwarda Gierka na I sekretarza KC spotkał się z powszechną aprobatą. Tow. Edward Gierek ma duże zaufanie w samej partii i cieszy się dużym autorytetem wśród klasy robotniczej. Podkreślało się wybitną rolę, jaką odegrał w marcu 1968 roku³¹, jego codzienną więź z klasą robotniczą, w której wyrósł. Z dużym zadowoleniem przyjęto wypowiedzi tow. Gierka wygłoszone zarówno w telewizji, jak i na VII Plenum KC. Dotyczy to szczególnie podniesienia płac najniżej zarabiającym i dodatków rodzinnych. Oczekuje się jednocześnie na podjęcie praktycznych kroków w tym zakresie.

W wypowiedziach uczestników narad szczególnie mocno eksponowano kwestię więzi działaczy partyjnych z klasą robotniczą. Zwracano też uwagę, że zagadnienia te nie dotyczą tylko szczebla centralnego, a również komitetów terenowych. Mówiono, że nienormalnym zjawiskiem w partii jest pozostawanie na stanowiskach ciągle tych samych ludzi. W partii niedostatecznie zwalczane były negatywne cechy szeregu działaczy jak dygnitarstwo, zarozumiałstwo, brak samokrytycyzmu i samouspokojenie [sic!]. Sądzi się, że mechanizm centralizmu demokratycznego³² winien być udoskonalony, by zapewnił on rzeczywiście kolegialne kierownictwo i więź kierownictwa z masami.

30 W Olsztynie ukazywały się wówczas: dziennik „Gazeta Olsztyńska” (redaktor naczelny Jerzy Szymański), tygodnik rolniczy „Nasza Wieś” (Włodzimierz Mamiński), tygodnik ilustrowany „Panorama Północy” (Tadeusz Jędruszczak), miesięcznik społeczno-kulturalny „Warmia i Mazury” (Henryk Panas). Rozgłoszenie olsztyńską „Polskiego Radia” prowadził Tadeusz Ostojki.

31 Być może mowa tu o poparciu, jakiego Edward Gierek udzielił Gomułce na wiecu w Katowicach 14 marca 1968 r.

32 Centralizm demokratyczny — naczelna zasada funkcjonowania PZPR. Z jednej strony istniała formalna demokracja wewnątrzpartyjna, z drugiej zaś ścisła dyscyplina i hierarchiczne podporządkowanie się niższych ogniw strukturze wyższego rzędu. W ten sposób faktyczna władza pozostawała w rękach aparatu partyjnego.

W niektórych wypowiedziach stwierdzano, że kierownictwo partii nie wyciągnęło wszystkich wniosków z wydarzeń październikowych [1956] i marcowych [1968].

Nie było brak pojedynczych głosów żądających, by towarzysze usunięci [20 grudnia] z Biura Politycznego³³ wyjaśnili partii motywy swojego postępowania, naruszające[go] podstawowe interesy klasy robotniczej. W rezultacie czego doszło do tragicznych wydarzeń na Wybrzeżu oraz dlatego ci, którzy byli w poprzednim składzie Biura Politycznego, nie przeciwstawiali się zamierzonym decyzjom. Poddawano w wątpliwość, czy tow. Loga-Sowiński³⁴ i Józef Cyrankiewicz³⁵ powinni dalej pozostawać w składzie Biura Politycznego.

Wśród najczęściej powtarzających się uwag należy odnotować:

W sprawach wydarzeń na Wybrzeżu:

- Czy wydarzenia w Gdańsku były spontaniczne czy też wcześniej przygotowane?
- Jaka jest aktualna sytuacja na Wybrzeżu?
- Czy Biuro Polityczne było we właściwym czasie poinformowane o sytuacji w Gdańsku?
- Czy KW w Gdańsku przyjął delegacje zakładów pracy?
- Czy istnieje odczucie, że w zajściach w Gdańsku byli przywódcy?
- Czy w okresie zająć permanentnie obradowało Biuro Polityczne?
- Czy istniały powiązania między strajkującymi w innych miastach?
- Jakie będą konsekwencje w stosunku do demonstrujących i strajkujących robotników?
- Czy konieczna była uchwała Rady Ministrów o wprowadzeniu stanu wyjątkowego w kraju?³⁶
- W zająć byli zabici i ranni, kto ze składu ówczesnego Biura Politycznego ponosi za to odpowiedzialność?
- Czy jest gwarancja, że w przyszłości wydarzenia te nie powtórzą się?

W sprawach zamierzonych zmian w życiu gospodarczym.

- Czy regulacja cen ma charakter stały czy tylko przejściowy?
- Czy podwyżka dodatków rodzinnych dotyczyć będzie wszystkich zatrudnionych czy tylko najniżej zarabiających?
- Czego dotyczyć będzie rewizja planu 5-letniego?
- Czy nowa strategia gospodarcza będzie kontynuowana?
- Czy będzie wymiana pieniędzy?

33 Członkami BP 20 grudnia przestali być: Władysław Gomułka, Bolesław Jaszczuk, Zenon Kliszko, Marian Spychalski i Ryszard Strzelecki.

34 I. Loga-Sowiński, członek BP KC PZPR od października 1956 r. do 7 lutego 1971 r.; od 18 listopada 1956 r. do 15 stycznia 1971 r. także przewodniczący CRZZ. — T. Młodawa, „Ludzie władzy 1944—1991. Władze państwowe i polityczne Polskie według stanu na dzień 28 II 1991”, Warszawa 1991, s. 388.

35 Premierem Józef Cyrankiewicz pozostawał do 23 grudnia 1970 r., kiedy to został przewodniczącym Rady Państwa; natomiast członkiem Biura Politycznego był od powstania PZPR w grudniu 1948 r. do 11 grudnia 1971 r. — *ibidem*, s. 342.

36 Mowa o uchwale Rady Ministrów z 17 grudnia 1971 r. w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego.

- W sprawach sytuacji w partii
- Czy prawomocne są postanowienia VI Plenum KC?
 - Czy Biuro Polityczne i instancje terenowe miały rozeznanie nastrojów w społeczeństwie, bowiem sama decyzja o podwyżce cen nie doprowadziłaby do wydarzeń w Gdańsku?
 - Czy podwyżka cen była akceptowana przez KC, czy tylko KC przyjął to do wiadomości?
 - Dlaczego Biuro Polityczne doprowadziło do tak poważnych zmian cen?
 - Jaką postawę przyjęło kierownictwo związków zawodowych w sprawie podwyżki cen?³⁷
 - Czy krąg zmian obejmie tylko władze centralne, czy też KW i KP?
 - Kto występował na VII Plenum z propozycją zmian w Biurze Politycznym?
 - Czy nie można było dokonać zmian personalnych wcześniej?
 - Czy wyjaśni się przyczyny zwolnienia z Biura Politycznego tow. Strzeleckiego, Kliszki, Spychalskiego i Jaszczuka?
 - Czy Marian Spychalski będzie przewodniczącym Rady Państwa?³⁸
 - Czy zajdą zmiany w rządzie?
 - Czy tow. Cyrankiewicz będzie dalej premierem?
 - Czy odwołani ze składu Biura Politycznego zostali zwolnieni wskutek przyznania się do błędów?
 - Czy prawdą jest, że tow. Edward Gierek był przeciwnikiem kierowania tak wysokich nakładów na rolnictwo?
 - Czy prawdą jest, że tow. Gierek był przeciwnikiem wprowadzenia bodźców ekonomicznych?³⁹

Należy również odnotować następujące pytania:

- Jak zareagowały partie komunistyczne krajów kapitalistycznych i socjalistycznych na wydarzenia w Polsce?
- Czy krytyka innych partii komunistycznych i robotniczych pod adresem naszej partii dotyczy spraw ekonomicznych czy również linii politycznej?

Na znaczną liczbę wyżej wymienionych pytań zostały udzielone odpowiedzi na wspomnianych naradach.

W województwie panuje spokój, w zakładach praca przebiega normalnie. Sytuacja na rynku osiąga pełną stabilizację, zwiększa się sprzedaż mięsa i przetworów mięsnych. Występują pewne braki smalcu, masła, mięsa wieprzowego i konserw mięsnych. Otrzymane 20 i 21 bm. dodatkowe przydziały masła (10 ton) i mięsa wieprzowego

³⁷ Wicepremier Piotr Jaroszewicz przedstawił uchwałę Rady Ministrów o zmianie cen detalicznych 12 grudnia 1970 r. na wspólnym posiedzeniu Prezydium i Komitetu Wykonawczego CRZZ, które zaaprobowaly podwyżkę. — T. Górski, H. Kula, „Gdańsk—Gdynia—Elbląg '70. Wydarzenia grudniowe w świetle dokumentów urzędowych”, Gdynia 1990, s. 22.

³⁸ Marszałek Polski Marian Spychalski przewodniczył Radzie Państwa od 11 kwietnia 1968 r. do 23 grudnia 1970 r. — T. Moldawa, op. cit., s. 424.

³⁹ System bodźców materialnego zainteresowania pracowników miał na celu przyspieszenie tempa wzrostu wydajności pracy poprzez uzależnienie od tego poziomu płac. Eksperymentalnie wprowadzany był już od sierpnia 1970 r. Miał obowiązywać od 1 stycznia 1971 r. Ostatecznie system nie został wprowadzony. Por. J. Eisler, op. cit., passim.

(20 ton), poprawiły zaopatrzenie. Utrzymuje się nadal duża sprzedaż w branży pończosniczej, sprzętu telewizyjnego i radiowego. Obroty w branży przemysłowej zwiększyły się około 30 procent. W sklepach panuje ożywiony ruch przedświąteczny.

W powiecie Szczytno robotnicy sami zgłaszają się do pełnienia dyżurów w okresie świąt celem ochrony obiektów przemysłowych.

13.

1970 grudzień 23. — Informacja sekretarza KW PZPR w Olsztynie Andrzeja Fornala dla Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

*Oryginał, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.*

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie informuje:

Podjęte decyzje na VII Plenum KC oraz dokonane zmiany w składzie BP są nadal w centrum zainteresowania społeczeństwa i członków partii na Warmii i Mazurach. Z napływających z KP do KW informacji oraz z przebiegu zwoływanych z inicjatywy sekretarza POP zebrań partyjnych wynika, że powyższe decyzje uzyskały aprobatę członków partii i społeczeństwa.

Brak bliższych danych co do sposobów rozwiązania zapowiedzianych problemów — jak: podniesienie poborów najniżej zarabiających, kobiet pracujących, budownictwa mieszkaniowego, młodzieży i nowego podejścia w planowaniu przyszłej 5-ciolatki — powodują szereg pytań jak i różnych domysłów.

Poza tym na temat wydarzeń w Gdańsku panuje szereg najbardziej fantastycznych wersji, które z braku właściwych publicznych informacji nie są w pełni dementowane.

Powszechnie wysuwane są zastrzeżenia wobec premiera J. Cyrankiewicza i I. Logi-Sowińskiego, którzy, zdaniem aktywów partyjnych, powinni odejść ze składu BP i być zdjęci ze swych stanowisk. Zarzuca się tym towarzyszącom oderwanie od ludzi pracy, niezajomość nastrojów i potrzeb robotników. Z osobą tow. Logi-Sowińskiego łączy się krytykę działalności związków zawodowych, które często ograniczają swą działalność do potracania składek, nie dbając o interesy klasy robotniczej. Występują również głosy, że należy odwołać Mariana Spychalskiego z przewodniczącego Rady Państwa, gdyż już od dawna nie ma on zaufania w narodzie.

Na naradzie aktywów partyjnych w KMiP Olsztyn mówiono, że partia nie wyciąga radykalnych i konsekwentnych wniosków z różnych burzliwych wydarzeń w kraju, jak Poznań, Październik czy Marzec. Popemiane są te same błędy, po których podejmuje się półśrodki, nie doprowadzając do końca podjętych decyzji. Stąd też w Bartoszycach i Mrągowie panuje opinia, że złożone zapewnienie tow. Gierka o przestrzeganiu kolegalności i centralizmu demokratycznego w partii, po pewnym czasie będą zapomniane. Zdaniem wypowiadających się więź partii z klasą robotniczą jest utrzymywana formalnie, przez udział przedstawicieli partii na zebraniach, a nie na bezpośrednich i szczerych rozmowach grupowych czy indywidualnych. Ponadto, jeśli były rozmowy, to dotyczyły one zadań i obowiązków robotników, natomiast nie mówiło się dotychczas o konkretnych korzyściach dla robotników.

Szeregowy aktyw partyjny, jak stwierdzano, jest tylko do wykonywania zadań i pracy w terenie. Za mało się z nim rozmawia i konsultuje decyzje partyjne. Na zebraniach POP, jak np. w Zakładach Przemysłu Terenowego w Ostródzie, wnioskowano, by stworzyć

w partii klimat do szczerych wypowiedzi, by nie traktować każdej krytyki jako wystąpienie antypaństwowe.

Tocząca się dyskusja w społeczeństwie jak i wśród członków partii przybiera szerszy zasięg i nie ogranicza się tylko do decyzji podjętych na VII Plenum KC. Dotyczy ona głównie naszych niedomagań i błędów. I tak krytykuje nadmiernie rozbudowaną administrację państwową, mało sprawną oraz brak zdecydowanego stanowiska wobec tzw. marginesu społecznego. Ogłaszane amnestie, jak np. z okazji XXV-lecia PRL, nie uwzględniają interesu społeczeństwa, a „uszcześliwiają” tylko chuliganów i złodziei.

Postulowano, by zmniejszyć rozpiętości w rozdziale nagród i premii między robotnikami a dyrektorami, którzy otrzymują po kilka tysięcy, a robotnicy po 300—500 zł.

Rodzą się pytania: dlaczego partia nie dokonuje zmian swych władz na Zjazdach, a zawsze pod naciskiem i w obliczu protestu klasy robotniczej?

W dalszym ciągu są wypowiedzi, szczególnie na wsi, wyrażające współczucie i żal z powodu choroby W. Gomułki, jak i obawy, czy nadal będzie kontynuowana dotychczasowa polityka rolna partii.

Życie gospodarcze w województwie przebiega normalnie. Wpływają meldunki do komitetów partyjnych o wykonaniu zadań roku 1970, jak i zobowiązania wykonania dodatkowej produkcji.

W ostatnich 2. dniach nie notujemy przypadków, tak jak w poprzednim tygodniu, przyklejania na budynkach wrogich ulotek, haseł i napisów. Wybryki chuligańskie, jak i nasilenie wrogich wypowiedzi znacznie zmalało. Jak sygnalizują KP, robotnicy i młodzież w niektórych zakładach pracy, dając wyraz swego poparcia dla nowego kierownictwa KP, zgłaszają do POP swój akces wstąpienia [sic!] w szeregi PZPR, jak np. w [Olsztyńskich] Zakładach Sieci Rybackich w Korszach czy PSS Pisz.

14.

1970 grudzień 30. — Informacja Andrzeja Fornala, sekretarza KW PZPR, dla Sektora Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

*Oryginal, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1082, t. II.*

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie informuje:

Nie słabną w społeczeństwie dyskusje i komentarze na temat decyzji i zmian dokonanych na VII Plenum KC i Sesji Sejmu oraz zapowiedzianych zmian w gospodarce.

Nastroje społeczeństwa i aktywu partyjnego województwa charakteryzuje oczekiwanie — co dalej? Jakie podejmowane będą decyzje, głównie w dziedzinie gospodarczej. Ogólnie panuje nadzieja, że nowa polityka gospodarcza zmierzać będzie w szybszym tempie do poprawy stopy życiowej ludzi pracy. M.in. oczekuje się zwiększenia budownictwa mieszkaniowego, gdyż obecne perspektywy otrzymania mieszkania spółdzielczego są znikome — przeciętnie co [najmniej] 6—8 lat wyczekiwania. Poza tym powszechnie krytykuje się bardzo mały metraż izb mieszkalnych, jak i budowę tzw. ślepych kuchni⁴⁰.

Prowadzone ostatnio w zakładach pracy konsultacje dot. projektu podwyżek płac

⁴⁰ *Mała, bez okien zewnętrznych kuchnia, charakterystyczna dla budownictwa mieszkaniowego lat sześćdziesiątych i pierwszej połowy siedemdziesiątych.*

i dodatków dla najniżej zarabiających spotkały się z uznaniem społeczeństwa. Podejmowane obecnie decyzje BP pilnie obserwowane przez społeczeństwo i członków partii są jednak przyjmowane z niedowierzaniem w trwałość przyjętego kursu na utrzymanie stałej więzi z aktywnym robotniczym i dołowymi ogniwami partii; czy będzie on utrzymywany na stałe, czy nie zostanie po pewnym czasie ponownie zerwany?

Wydarzenia w Gdańsku są nadal żywo komentowane przez społeczeństwo, przy czym rozpowszechniane są tu najbardziej fantastyczne wersje tych wydarzeń. Stąd też oczekuje się, że na VIII Plenum KC sprawy te będą szerzej naświetlone, głównie przyczyny i przebieg wydarzeń w Gdańsku.

Dokonane zmiany osobowe w składzie BP — według opinii aktywu partyjnego, m.in. w Bartoszycach i Ostródzie — nie są pełne. Ze składu BP powinni odejść Ignacy Loga-Sowiński i S. Jędrzychowski⁴¹. Przewodniczący CRZZ [I. Loga-Sowiński] krytykowany jest za bierne stanowisko związków wobec ostatniej regulacji cen, jak i tolerowanie faktów, że niektóre ośrodki [wczasowe] CRZZ, jak np. Tarda⁴² pow. Ostróda są wykorzystywane przez „dygnitarzy” związkowych dla prywatnych celów. Pracownicy cywilni jednostki wojskowej w Ostródzie (22 osoby) sprzeciwili się potrącaniu im składek związkowych z list płac. Sprzeciw swój motywują tym, że związki zawodowe zakazały organizowania choinek noworocznych i paczek dla dzieci. Zgłosili swe wystąpienia ze związku zawodowego.

Ogólnie wśród załóg fabrycznych panuje opinia, że przynależność pracowników do związków zawodowych nic im nie daje i nie widzą celowości istnienia związków zawodowych przy obecnych formach działania i aktywności.

Min[ister] Jędrzychowski zaś obarczany jest winą za powstałą sytuację gospodarczą, gdyż jako przewodniczący PKPG⁴³ „położył gospodarkę polską”.

Utrzymują się nadal plotki, że kadra MO i WP otrzymała ostatnio podwyżkę płac. Kolejarze, jak np. ZNTK Ostróda, postulują by zrównać wysokość premii i dodatków służbowych na całej sieci PKP, gdyż są one o 100% większe w województwie katowickim i w Gdańsku.

W Zakładach Płyt Piłśniowych i Wiórowych Ruciane-Nida odżyła sprawa wynagrodzeń za pracę na IV zmianie. Chodzi tu o wyższe stawki za pracę w soboty i dni świąteczne, podobnie jak to jest uregulowane w niektórych zakładach o ruchu ciągłym. Robotnicy w Szczytnie jak i w innych miastach wnioskuje, by przywrócić sprzed 13 bm. cenę smalcu, ryb i tańszych wędlin.

W przedsiębiorstwach przemysłowych, komunikacyjnych i handlowych praca przebiega bardziej wydajnie niż poprzednio. Napływają do KP i KW meldunki o wykonaniu planów rocznych. Podejmowane są również zobowiązania produkcji dla poparcia nowego kierownictwa KC. M.in. załogi PGR w pow. Morąg podjęły zobowiązania zwiększenia produkcji hodowlanej.

41 Stefan Jędrzychowski, członek BP KC PZPR od października 1956 r. do 11 grudnia 1971 r.; od 22 grudnia 1968 r. do 22 grudnia 1971 r., minister spraw zagranicznych. — T. Moldawa, *op. cit.*, ss. 365—366.

42 Ośrodek Wczasowy CRZZ w Tardzie nad jeziorem Bartężek.

43 PKPG od 31 grudnia 1956 r. przekształcona została w Komisję Planowania przy Radzie Ministrów. S. Jędrzychowski był jej przewodniczącym do 22 grudnia 1968 r.

15.

1971 styczeń 7. — Informacja Michała Atlasa, sekretarza KW PZPR, dla Sektora Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

*Oryginal, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1083.*

W dniu 6 bm. odbyła się w KW Olsztyn narada aktywu partyjnego, w której uczestniczyło 230 osób, w tym członkowie wojewódzkiej instancji partyjnej, I sekretarze największych zakładowych organizacji partyjnych oraz aktyw związkowy i organizacji społecznych⁴⁴. Obszerną informację ze spotkania z kierownictwem KC⁴⁵ w dniu 4 bm. przedstawił zebrany I sekretarz KW tow. Tadeusz Białkowski.

Przedłożona informacja była jak najbardziej celowa, wychodziła bowiem naprzeciw potrzebom aktywu partyjnego, a jej treść zawierała odpowiedź na nurtujące aktywy i członków partii problemy i wątpliwości. Była ona tym bardziej potrzebna, że jak stwierdzono w czasie narady, odczuwa się w dalszym ciągu brak szybkiej i wyczerpującej informacji w pracy ogniw partyjnych, także szczebla centralnego, jak i z dołowych organizacji partyjnych do KW i KC. Stan ten nie pozwala instancjom partyjnym na właściwe podejmowanie decyzji jak i szeroką pracę polityczną z członkami partii. Udzielona informacja była dużym przeżyciem dla uczestników narady.

Dyskusje, w której zabrało głos 10 towarzyszy, w tym 5 I sekretarzy KP, cechowała duża troska o losy partii, o przywrócenie jej pozycji, zaufania i rzeczywistego autorytetu w narodzie. Akcentowano potrzebę dokonania właściwej i dogłębnej oceny wydarzeń grudniowych w kraju. Społeczeństwo oczekuje na taką ocenę i ma nadzieję, że dokona jej VIII Plenum KC. Uczestnicy narady wyrazili pogląd, że olsztyńska wojewódzka organizacja partyjna powinna wnieść swój wkład w obrady VIII Plenum KC, i przedstawić swoje poglądy i opinie. W dyskusji zastanawiano się nad aktualnymi metodami i stylem pracy partii, nad stworzeniem statutowych i rzeczywistych gwarancji, by nie powtarzały się podobne sytuacje jak w grudniu 1970 r.

Według oceny większości towarzyszy zabierających głos, powstały kryzys polityczny, to nie kryzys między całą partią a społeczeństwem, a między kierownictwem centralnych władz partyjnych a partią i społeczeństwem. Partia jako całość jest organizmem zdrowym, jej członkowie i aktyw nie jest wyizolowany od klasy robotniczej, żyje tym, co boli, cieszy i nurtuje wszystkich robotników i całe społeczeństwo. Dokonana wstępna ocena sytuacji politycznej w powiatach i województwie wskazuje na dużą ofiarność, zdyscyplinowanie i dojrzałość polityczną nie tylko aktywu partyjnego lecz również szeregowych członków partii, załóg robotniczych i młodzieży.

Ogólnie wyrażano pogląd, że należy kontynuować dotychczasowe słuszne i dobre poczynania partii, jej uchwały, opracowując jednocześnie nowe formy działania celem utrzymania codziennej więzi instancji partyjnych z klasą robotniczą i społeczeństwem. Obecna sytuacja polityczna w województwie jest korzystna dla działania partii i potrzeba ją wykorzystać przedstawiając społeczeństwu konstruktywny i pozytywny program

⁴⁴ Z ramienia KC PZPR w posiedzeniu uczestniczył Teodor Palimąka, kierownik Biura Spraw Kadrowych KC, do 22 grudnia zastępa kierownika Wydziału Organizacyjnego KC — *Gazeta Olsztyńska*, 1971, nr 5 z 7 stycznia; W. Janowski, A. Kochański, „*Informator o strukturze i obsadzie personalnej centralnego aparatu PZPR 1948—1990*”, Warszawa 2000, s. 104, 125.

⁴⁵ Naradę prowadził E. Gierek, a uczestniczyli w niej oprócz I sekretarzy KW sekretarze KC, kierownicy wydziałów KC PZPR.

w zakresie pracy wewnątrzpartyjnej, gospodarczej, a przede wszystkim perspektywy poprawy stopy życiowej ludzi pracy. Postawa oczekiwania [sic!] społeczeństwa nie może być na dłuższy okres utrzymana.

Niektórzy mówcy z rozgoryczeniem stwierdzili, że w okresie ostatnich 14 lat aktywni partyjni i członkowie partii przeżywają trzecią z kolei konfrontację ze społeczeństwem („Październik”, „Marzec”, „Gdańsk”). Członków partii i aktyw stawia się w sytuacji, kiedy nie mają oni żadnej argumentacji, podczas gdy robotnicy ją mają i to uzasadnioną. Najwięcej boli ich to, że nikt się nie pytał o ich opinie i zdanie przy podejmowaniu tak ważkich decyzji. Zbyt często powstają konfliktowe sytuacje między kierownictwem partii a partią i społeczeństwem. Jak mówiono, historia się powtarza. Jedną z zasadniczych przyczyn tej sytuacji jest fakt, że brak konsekwencji w realizacji podjętych decyzji, jak np. po marcu 1968 r. Podjęte wtedy decyzje zrealizowano powierzchownie, nie sięgnięto głębiej i nie objęto nimi wszystkich. Po pewnym czasie celowo wyciszano i tłumiono postulaty, zmierzające do pełnych zmian personalnych. Sprawy te należy ponownie podjąć i realizować do końca.

Decyzje z 1956 r. o likwidacji przyrostów w administracji zostały w pełni wykonane tylko w odniesieniu do aparatu partyjnego i UB. W pozostałych instytucjach w kraju administracja znacznie wzrosła.

Jedną z dalszych przyczyn powstałej sytuacji, jak mówiono, jest niewłaściwy dobór ludzi do organów kolegialnych i wykonawczych partii, na otaczaniu się ludźmi spokojnymi, mało odważnymi i nie mającymi styku z ludźmi pracy. Twierdzono, że demokrację trzeba wprowadzać również na dole, w POP, nie tylko pouczać i instruować członków partii, ale również ich wysłuchiwać. Wnioskowano, by umocnić statutową rolę komisji rewizyjnych KC, KW i KP jako organów kontrolnych partii. Dotychczas komisje te ograniczały swą działalność do spraw składek partyjnych i zagadnień gospodarczych. Większą rolę powinny odegrać komisje kontroli partii jako organ kontrolny instancji partyjnych. Przyznać im prawo kontroli, składania informacji KC, KW bez prawa decydowania. Komisje te należy jednak umocnić i dokonać w nich odpowiednich zmian personalnych zmierzających do likwidacji konserwatyzmu w ich pracy.

W obecnym systemie zatwierdzania stanowisk kierowniczych przez BP czy egzekutywy KW, KP trudno spodziewać się krytyki ze strony osób piastujących te stanowiska, gdyż są oni uzależnieni od tych organów. Stąd też rolę korygowania poczynań partii, krytykę jej błędów jest zdolna prowadzić tylko klasa robotnicza. Prasa partyjna, radio i TV powinna na co dzień podejmować krytykę ujemnych zjawisk, a nie tylko w przelomowych okresach w naszym życiu politycznym.

Obok głosów krytykujących postawę i postępowanie tow. Gomułki — mówiono również, że był on piękną postacią w polskim ruchu robotniczym, że wniósł on duże zasługi dla kraju, szczególnie w 1956 roku. Powstała sytuacja wynika z niedostatecznej kontroli KC nad pracą BP i winą za powstały kryzys nie należy obarczać tylko jednej osoby.

Nie brak było głosów, stwierdzających, że w dużym stopniu sami członkowie i instancje partyjne, stwarzają klimat do rodzenia się „kultu jednostki” przez bezkrytyczne przyjmowanie wszystkich decyzji z góry, pisanie listów pochwalnych, brak[ui] odwagi i szczerości w przedstawianiu swych poglądów i opinii. Nie brak, jak stwierdzono, i na szczeblu wojewódzkim różnego rodzaju kacyków i dygnitarzy nie mających nic wspólnego z klasą robotniczą. Zmiany personalne są tu niezbędne. Organizacje jak i instancje

partyjne wykazują zbyt dużą tolerancję wobec członków łamiących normy statutowe, rzutujących ujemnie na opinię społeczeństwa o partii. Zasady statutowe powinny wszystkich obowiązywać bez względu na piastowane stanowisko.

Mówiąc o poprawie metod pracy partyjnej I sekretarz KP w Działdowie [Stefan Żukowski] stwierdził, że KP i KM stały się pewnego rodzaju „przekaznikiem” uchwał KC i KW. Komitety Powiatowe w zasadzie zajmują się „przenoszeniem” uchwał nadrzędnych instancji do POP nie mając czasu na zajęcie się swoimi miejscowymi problemami czy realizacją uchwał własnych.

Dyskutanci i uczestnicy narady byli zgodni co do tego, że należy opracować i podjąć skuteczne decyzje m.in. i statutowe, które stwarzałyby gwarancje rzeczywistej kontroli instancji partyjnych nad jej organami wykonawczymi, a członkom partii wpływ na decyzje centralnych i wojewódzkich władz partyjnych.

Zabierający głos poinformowali kierownictwo KW o podejmowanych pracach przez terenowe instancje partyjne. Sekretarze KP, aktywny i aparat partyjny prowadzi z robotnikami indywidualne i grupowe rozmowy, wysłuchuje ich opinii i bolączek. Tam, gdzie stwierdza się niewłaściwe stosunki międzyludzkie, tłumienie krytyki, podejmowane są niezbędne zmiany kadrowe. Umocniane są przyjazne i koleżeńskie kontakty pracowników politycznych z załogami fabrycznymi, stwarza się klimat do szczerzej i nieskrępowanej dyskusji oraz wymiany poglądów.

W trakcie narady sekretarze KP przekazali postulaty występujące w terenie, a mianowicie:

- cofnięcie podwyżki cen na smalec, dzemy i rowery,
- zrównanie pracowników fizycznych z umysłowymi w zakresie wynagrodzenia za okres choroby⁴⁶,
- zbadać powiązania rodzinne w centralnych władzach partyjnych i rządowych,
- zwiększyć budownictwo w pionie rad narodowych [komunalne] dla najniższej zarabiających,
- zlikwidować dysproporcje w przydziale premii i nagród dla dyrektorów i robotników,
- przeprowadzić dalsze zmiany personalne w KC. Powinni odejść z BP I. Loga-Sowiński i S. Jędrzychowski, którzy nie cieszą się zaufaniem członków partii jak i społeczeństwa,
- robotnicy leśni, PGR, łączności i nauczyciele wysuwają postulaty podwyżki płac, zaś w ZNTK Ostróda wysuwane jest żądanie, by zrównać płace we wszystkich ZNTK w kraju.

W trakcie narady sekretarz ekonomiczny KW [Roman Miłośławski] zapoznał zebranych z niektórymi pracami KC i rządu w dziedzinie gospodarczej. Przebieg dyskusji na naradzie aktywu wojewódzkiego, jak i z narad w KP, które odbęda się w dniach 7—9 bm. będzie poddany szczegółowej analizie i ocenie KW, a następnie przedstawiony KC.

⁴⁶ Pracownicy umysłowi mieli prawo przez pierwsze trzy miesiące choroby do pełnego wynagrodzenia wypłacanego przez zakład pracy, po tym okresie korzystali z zasiłków chorobowych przysługujących w ramach ubezpieczenia społecznego, tj. 70% wynagrodzenia. Pracownicy fizyczni od początku choroby otrzymywali 70% wynagrodzenia. W przypadku leczenia szpitalnego obie grupy pracowników otrzymywały 50% wynagrodzenia (z wyjątkiem gruźlicy, chorób zawodowych i wypadków przy pracy).

16.

1971 styczeń 8. — Projekt nie wysłanego teleksu Tadeusza Bialkowskiego, I sekretarza KW PZPR, dla Sektora Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

Kopia, maszynopis, 5 kart.

APO, KW PZPR, Wydział Organizacyjny, sygn. 1141/1083.

Komitet Wojewódzki PZPR w Olsztynie uzupełnia informacje o naradzie aktywu wojewódzkiego, odbytej w dniu 6 stycznia br.⁴⁷ podając żądane przez Was dane: w naradzie uczestniczyło 230 towarzyszy, w tym 77 członków wojewódzkich władz partyjnych i 31 robotników. W dyskusji zabrało głos 10 osób, w tym pięciu I sekretarzy KP. Sekretarze KZ i POP na naradzie nie zgłosili się do dyskusji. Pytań nie było.

W województwie olsztyńskim zaplanowane jest przeprowadzenie 18 porad aktywu powiatowego. Do dnia 7 stycznia br. łącznie odbyły się 3 narady, tj. 16,7% planowanych (w Olsztynie, Kętrzynie i Pasłęku). W naradach uczestniczyło 373 towarzyszy, w tym 177 członków powiatowych władz partyjnych, 176 sekretarzy KZ i POP oraz 100 robotników. W dyskusji zabrało głos ogółem 27 osób, w tym 12 członków władz powiatowych, 13 osób z aktywu robotniczego i 1 chłop. Zgłoszono 19 pytań.

Przebieg tych porad, dokonane oceny sytuacji politycznej oraz opinie aktywu i członków partii wskazują, że dzięki decyzjom VII Plenum KC życie społeczne i gospodarcze toczy się normalnie, a istniejące napięcie w społeczeństwie znacznie osłabło. Wyraża się to w zaniku wrogich wypowiedzi, rozlepianiu ulotek i hasel.

W zakładach pracy obserwuje się wyteżony wysiłek produkcyjny załóg robotniczych. Plenum to zrodziło ufność i nadzieję, że nowe BP będzie działać zgodnie z wolą i interesami klasy robotniczej i narodu. Na to liczą członkowie partii i bezpartyjni.

Stwierdzenie, że decyzje VII Plenum rozwiązały definitywnie przyczyny i skutki powstałego kryzysu między byłym kierownictwem KC a członkami partii i społeczeństwem byłoby za wczesne. W dalszym ciągu więc aktualne są postulaty sygnalizowane w poprzednich informacjach naszego Komitetu. Jak stwierdzano na naradach, liczenie na wyciszenie postulatów ludzi pracy i członków partii jest złudne, niebezpieczne i niemożliwe. Przyznanie dodatków dla najniżej zarabiających i rencistów z pewnością stanowi pewną pomoc w ich sytuacji materialnej lecz w żadnym wypadku nie rozwiązuje w sposób istotny ich warunków życiowych.

W ostatnich latach ciężar budownictwa mieszkaniowego poprzez spółdzielnie mieszkaniowe został przerzucony na obywateli, odciążono państwo od wydatków na te cele, wzrosły ceny na węgiel, mieszkania itp. Jednocześnie, jak podają źródła statystyczne, wzrosła wydajność pracy i plony zbóż. Dlatego też na naradach, jak np. w Kętrzynie, padają pytania: jakie są rzeczywiste przyczyny naszych trudności gospodarczych? Zawsze jest źle, kiedy nareszcie będzie dobrze? W odczuciu społeczeństwa sytuacja materialna ludzi pracy była lepsza w latach 50-tych czy 60-tych.

Członkowie partii, aktyw oraz społeczeństwo mając doświadczenie z poprzednich lat, jak i widząc brak konsekwencji w realizacji uchwał KC, np. po marcu 1968 r., odnosi się z pewną rezerwą do zapowiedzianych zmian w kierowaniu państwem i partią. Stan ten może trwać dłuższy okres, który może być skrócony przez podjęcie dalszych zmian personalnych w BP i aparacie partyjnym KC. Oczekuje się ponownego podjęcia

⁴⁷ Por. wyżej, dok. 15.

i doprowadzenia do końca zapoczątkowanych w marcu 1968 r. zmian kadrowych w organach wykonawczych partii.

Panuje opinia, że ci sami ludzie, którym nie udało się dojść do władzy w marcu 68 r. odegrali niemałą rolę, by doprowadzić do wydarzeń grudniowych w 1970 r. Nie jest wykluczone, jak stwierdza aktyw, że będą starali się oni wykorzystać obecną sytuację do umocnienia swych pozycji we władzach partyjnych i rządowych. Aktyw obawia się, że na fali prowadzonych zmian mogą powrócić do władzy ludzie usunięci w marcu 68 r. Aktywowi partyjnemu trudno zrozumieć, jak i sobie wytłumaczyć innymi przyczynami, podjęcie tak krzywdzących decyzji w sprawie podwyżek cen na artykuły pierwszej potrzeby. Z podanych wyżej powodów były I sekretarz KC tow. W. Gomułka nie spotyka się ze zbyt surową krytyką swego postępowania. Panuje opinia, że został on „podprowadzony” przez swoje otoczenie i doradców i odegrał tu rolę „kozła ofiarnego”. Za powstałą sytuację, jak się stwierdza, nie można obarczać jednego człowieka. Do odpowiedzialności partyjnej potrzeba pociągnąć wszystkich winnych.

Drugi nurt dyskusji upatruje przyczyny zaistniałych sytuacji w niewłaściwym mechanizmie działania partii. Wysuwane są tu postulaty stworzenia gwarancji między innymi przez odpowiednie zmiany statutowe i instrukcji wyborczych władz partyjnych, szczególnie Komitetu Centralnego, które by nie pozwalały na wybór ludzi nie cieszących się dobrą opinią w partii i w społeczeństwie oraz by w przyszłości [nie] powstawały sytuacje konfliktowe między partią a klasą robotniczą. Obecny system wyborczy władz partyjnych spowodował sytuację, że kierownictwa instancji partyjnych są wpatrzone w górę, a nie w dół, w swoich wyborców.

Według otrzymanych z terenu informacji oraz rozeznania KW wymagają rozwiązania następujące problemy:

- dokonanie głębokiej analizy i oceny przyczyn wydarzeń „grudniowych”, podjęcie w tej sprawie właściwych decyzji i stworzenie gwarancji, by tego rodzaju wydarzenia nie powtarzały się w przyszłości,
- opracowanie programu nakreślającego perspektywy i zmierzające do szybkiej poprawy sytuacji materialnej społeczeństwa,
- usprawnienie pracy aparatu administracyjnego państwa, a następnie jego redukcja do niezbędnych potrzeb. Należy ograniczyć sprawozdawczość i statystykę w aparacie gospodarczym, państwowym i partyjnym,
- doprowadzenie do końca zmian kadrowych zapoczątkowanych w marcu 68 r. oraz dokonanie dalszych zmian w kierownictwie KC (I. Loga-Sowiński, S. Jędrychowski),
- związki zawodowe powinny spełniać w pełni rolę i zadania nakreślone w naszym ustroju. Aparat etatowy związków zawodowych należy znacznie zmniejszyć,
- ustalenie właściwej polityki kadrowej i zaniechanie tzw. karuzeli stanowisk,
- wymagają publicznego zdementowania plotki o podwyżce płac w MO i WP,
- istnieje potrzeba dyskusji na łamach prasy partyjnej w wypracowaniu nowych metod pracy partyjnej,
- należy w pełni poinformować społeczeństwo o przebiegu i wynikach wizyty tow. Gierka i tow. Jaroszewicza w Moskwie⁴⁸,

⁴⁸ E. Gierek i P. Jaroszewicz przebywali w Moskwie 5 stycznia 1971 r.; w prasie podkreślano, iż do wizyty doszło „na zaproszenie Komitetu Centralnego KPZR i Rady Ministrów ZSRR”. W przedrukowanym komunikacie TASS akcentowano, iż na lotnisku witali, a potem żegnali gości najwyżsi dostojnicy ZSRR, na czele z Leonidem Breżniewem,

- rolnicy oczekują podwyżki cen na trzodę chlewną, gdyż jak twierdzą hodowla jest nadal nieopłacalna i nie należy spodziewać się jej wzrostu,
- więcej pisać w prasie i mówić w radiu i TV o problemach krajowych, a nie o hippisach⁴⁹ w USA i o życiu seksualnym na Zachodzie,
- aparat partyjny winien utrzymywać przede wszystkim kontakty z sekretarzami POP i aktywnym robotnictwem, a nie tylko z dyrektorami.

Na teren województwa docierają wiadomości, że w Gdańsku nadal jest napięta sytuacja, że dwa wydziały stoczni nie pracują⁵⁰. Robotnicy stoczni w Gdańsku i Szczecinie, jak się podaje, czekają na spełnienie poprzednio wysuwanych żądań. Na spotkaniu z dziennikarzami pytano, dlaczego nie zezwala się na przedruk diariusza wydarzeń w Gdańsku opublikowanego w „Głosie Wybrzeża”⁵¹. Położyłoby to kres krążącym plotkom o 500 zabitych i 1000 rannych obywateli na Wybrzeżu.

Wizyta tow. Gierka w Moskwie spotkała się raczej z nieprzychylnymi odgłosami w społeczeństwie. Mówi się, że pojechali celem złożenia sprawozdania i po wytyczne. Sporadycznie występują głosy, jak np. w Kętrzynie, że handel ze Związkiem Radzieckim jest dla Polski niekorzystny.

Komentuje się powszechnie konieczność pewnych zmian w Komitecie Wojewódzkim i komitetach powiatowych partii bez operowania nazwiskami.

Obok wymienionych problemów w czasie narad zgłoszono [między] innymi pytania:

- czy usunięci członkowie BP będą przesunięci na inne wysokie stanowiska?
- jaka jest reakcja innych partii komunistycznych na wydarzenia w Polsce?
- dlaczego nie podaje się komunikatu o stanie zdrowia W. Gomułki?
- dlaczego obniżono tylko ceny towarów niechodliwych?

W dniu dzisiejszym odbywają się narady w 9. KP oraz 14. największych zakładach przemysłowych i transportowych województwa. Relacje z tych spotkań podamy w dniu jutrzejszym.

17.

1971 styczeń 13. — Informacja Wydziału Propagandy i Agitacji KW PZPR „o aktualnej sytuacji politycznej” w województwie olsztyńskim.

*Kopia, maszynopis, 11 kart, brak podpisu imiennego wystawcy.
APO, KW PZPR, Wydział Propagandy i Agitacji, sygn. 1141/2017.*

Po miesiącu czasu od wyjścia do partii z decyzją o zmianie cen, która wywołała niebezpieczny kryzys polityczny w naszym kraju, sytuacja polityczna i nastroje różnych grup społecznych uległy dużej zmianie.

sekretarzem generalnym KC KPZR i premierem Aleksiejem Kosyginem. Między 4 a 8 stycznia 1971 r. członkowie kierownictwa KC PZPR złożyli wizyty w NRD, Czechosłowacji, Rumunii, Bułgarii i na Węgrzech.

49 Hippisi („dzieci-kwiaty”), członkowie powstałego w latach sześćdziesiątych ruchu młodzieży, głównie amerykańskiej, „zbuntowanej przeciwko biurokratycznemu państwu” i „prymatowi wiedzy naukowej nad uczuciami i spontanicznością”, kontestujący „konsumpcyjny model życia klasy średniej”.

50 Informacja błędna. Co prawda 4 i 5 stycznia czyniono próby zorganizowania strajku w Stoczni Gdańskiej, ale okazały się one nieskuteczne. Nowa fala strajków ogarnęła Gdańsk 19 stycznia — T. Górski, H. Kula, op. cit., s. 160, 164 i in.

51 Chodzi o publikację „Gdańsk—Gdynia—Elbląg. Obraz wydarzeń” zamieszczoną w 306 numerze „Głosu Wybrzeża” z 28 grudnia 1970 r.

Na naradzie 18 grudnia, aż do VII Plenum KC, aktyw partyjny, mimo zastrzeżeń, nie podejmował dyskusji i krytyki polityki partii i decyzji o zmianie cen. W miarę narastania wypadków na Wybrzeżu rosło głębokie zaniepokojenie, ale równocześnie [aktyw partyjny] wykazywał dużą dyscyplinę i ofiarność. Był zdecydowany do działania na rzecz niedopuszczenia do strajków, wrogich wystąpień, do obrony władzy ludowej. Charakterystyczne, że nawet na powiatowych konferencjach sprawozdawczo-wyborczych narastający kryzys polityczny nie był w dyskusji poruszany. Postawa ta wynikała z niewiedzy o charakterze rozgrywających się wydarzeń. Wiadomość o zmianach cen spotkała się od razu z negatywnym przyjęciem w organizacjach partyjnych w zakładach pracy, a zwłaszcza przez robotników. W wypowiedziach bardzo krytycznych kwestionowano zwłaszcza nieuzasadnione podwyżki cen produktów owocowych, ryb, węgla oraz śmiesznie niską rekompensatę w dodatkach rodzinnych. Już wtedy zmianę cen wiązano z nieudolnością kierownictwa partyjnego i państwowego. Wyrażano niepokój, że wskutek ich nieudolności kraj nasz nie nadąży za innymi państwami socjalistycznymi. W środowisku młodzieży uczącej się obniżka cen magnetofonów, płyt, pończoch wywołała nawet radość.

Rolnicy cieszyli się ze wzrostu cen skupu żywca, ale krytykowali wzrost cen pasz twierdząc, że czynią one hodowlę nieopłacalną.

Na początku społeczeństwo nie w pełni uzmysłowiło sobie konsekwencje zmian cen. Oglądano nowe ceny w sklepach i liczono straty i zyski. W miarę realnego odczuwania zmian cen bardzo szybko narastało niezadowolenie, a następnie wrogość do partii i rządu. W niedzielę i poniedziałek [13 i 14 grudnia] liczono, że VI Plenum KC skoryguje decyzje. Wrogość najsilniej narastała wśród robotników i inteligencji.

We wtorek [15 grudnia] miasto Olsztyn i inne miasta obiegła wiadomość o wydarzeniach w Gdańsku. Podróżni i kolejarze widzieli, co się tam działo i rozpowszechniano coraz to dramatyczniejszy obraz wypadków. Pod wpływem wydarzeń z każdym dniem rosła wrogość do przywódców partii i rządu, a równocześnie wyczekiwanie na zmiany. Z jednej strony aktyw partyjny i bezpartyjny skupiał się wokół instancji, a z drugiej potęgowały się wrogie wypowiedzi, napisy, odruchy.

VII Plenum i telewizyjne wystąpienie [Edwarda Gierka]⁵² radykalnie zmieniło nastroje. Społeczeństwo przyjęło [je] z ogromną ulgą i nadzieją. Spodziewano się eskalacji zmian kadrowych i decyzji poprawiających warunki bytowe. Społeczeństwo poparło i udzieliło kredytu zaufania nowemu kierownictwu na czas niezbędny dla dokonania tych zmian.

Na podstawie doświadczeń z 1956 r. społeczeństwo spodziewa się głębokich zmian kadrowych i dużej poprawy warunków bytowych.

W okresie świąt [Bożego Narodzenia] i Nowego Roku dokonana się powszechna wymiana informacji o wypadkach na Wybrzeżu i sytuacji kraju. Informatorami byli świadkowie zdarzeń i ich rodziny odwiedzający krewnych i znajomych oraz zagraniczne ośrodki radiowe. Wskutek tego informacje znajdujące się powszechnie w obiegu są przesadne i tendencyjne. Jedynie część społeczeństwa czytała relacje o wydarzeniach publikowane w gazetach gdańskich i szczecińskich. Wspomniane źródła informacji ukształtowały opinię społeczeństwa bardzo nieprzychylną wobec wszystkich, którzy angażowali się w obronie polityki partii. Członkowie partii, a zwłaszcza aktyw

⁵² 20 grudnia 1970 r. w głównym wydaniu Dziennika Telewizyjnego o godz. 19.30, który jednakże rozpoczął się ze znacznym opóźnieniem.

postawiony został przez część społeczeństwa w stan oskarżenia za to, co się działo w dni grudniowe i politykę, która do tego doprowadziła. Wywołało to u jednych stan przynębnienia i dezorientacji, u innych próbę samoobrony przez dystansowanie się od starej polityki i krytykę kierowaną w górę. Znajduje to wyraz na zebraniach, jakie odbywają się w styczniu w różnych środowiskach.

Najbardziej dramatycznie wypowiadają się członkowie partii ze środowisk inteligencji (WSR, dziennikarze, nauczyciele).

Na spotkaniu z kierowniczą kadrą WSR i WSN⁵³ bardzo krytycznie i nerwowo wypowiadali się prof. [Stanisław?] Grzesiuk, prof. [Bolesław?] Dąbrowski, a zwłaszcza tow. [Kazimierz] Marcyniuk i T. Krzymowska⁵⁴. Marcyniuk stwierdził, że kryzys trwa i będzie się pogłębiał, że kryzys informacji będzie przyczyną kolejnego głębokiego kryzysu politycznego. Krzymowska stwierdziła, że 21 XII 1970 r.⁵⁵ po raz drugi w historii Polski miał miejsce „sejm niemy”⁵⁶, stanowiący kompromitację naszego systemu politycznego. Dlaczego najwyższa władza państwa nie rozpatrywała sytuacji w kraju, a milcząco przyjmowała istotne zmiany. Wyrażano obawy, z czym pójdą do studentów, jeżeli nie mają [informacji] ze źródeł oficjalnych o przebiegu wydarzeń, kto jest personalnie winien, że połała się krew.

Duże podniecenie wystąpiło w dyskusji na zebraniu pracowników PP⁵⁷. Wpłynęły na to relacje naocznych świadków wypadków z Gdańska, Gdyni i Szczecina. Stwierdzono, że był to rzeczywisty gniew ludu.

Na podstawie podnoszonych haseł np. „prasa kłamie”, „dziennikarze są z nami”⁵⁸, stwierdzano, że klasa robotnicza jest mądrzejsza aniżeli my się domyślamy, że demonstrującym nie chodziło tylko o własne warunki bytowe lecz o zasadnicze sprawy państwa, któremu groziło pozostawanie w tyle wskutek nieudolności kierownictwa, jego niezdolność myślenia politycznego. Zarówno w WSR jak i u dziennikarzy wyrażano zaniepokojenie, że zmieniło się kierownictwo, ale nic więcej. Instancje partyjne i władze pracują dalej po staremu, a prasa pisze tak, jak gdyby u nas nic się nie stało. Podkreślano, że więź z klasą robotniczą i ze społeczeństwem może partia i władza odzyskać pod warunkiem nie werbalnego, ale faktycznego prawa społeczeństwa do współdecydowania, pod warunkiem zaufania społeczeństwa i przekazywania jemu prawdziwych informacji. Zwracano uwagę na ogromną szkodliwość przesadnych ograniczeń cenzury nie pozwalających na współdziałanie prasy w zwalczaniu niegospodarności, biurokracji i innych przyczyn powodujących rozdzwiewki między partią a społeczeństwem.

Podobny kierunek wystąpił na zebraniu wyborczym SDP oraz spotkaniu z tow. Białkowskim, I sekretarzem KW.

Pracownicy nauki i dziennikarze jak również nauczyciele wyrażali obawy o reperkusje tych wydarzeń w środowisku młodzieży studenckiej i uczniów.

⁵³ Spotkanie odbyło się 2 stycznia 1971 r.

⁵⁴ Tak w tekście. Singiel imienia wskazuje na prof. dr. hab. Tadeusza Krzymowskiego, wówczas rektora WSR w Olsztynie; odmiana nazwiska natomiast na doc. dr. hab. Halinę Krzymowską, w 1970 r., prodziekana Wydziału Zootechnicznego WSR.

⁵⁵ Tak w tekście. Powinno być: 23 XII 1970 r.

⁵⁶ Sejm odbyty w 1717 r. w Warszawie zyskał miano „niemego”, gdyż obawiając się zerwania go, poza marszałkiem sejmu i odczytującym uchwały, nikogo nie dopuszczono do głosu. Sejm kończył walkę między szlachtą a Augustem II, stał się też początkiem rosyjskiego protektoratu nad Polską.

⁵⁷ Tak w tekście. Być może powinno być: PKP.

⁵⁸ Tak w tekście.

W tym celu odbyło się spotkanie, jak również dyskusja ze studentami i polecono, aby nauczyciele wychowania obywatelskiego wyjaśnili te sprawy uczniom. Dyskusja ze studentami WSR⁵⁹ i WSN⁶⁰ była raczej rzeczowa. Studenci bardzo dużo pytali, a zwłaszcza co ulegnie zmianie, jak będą rozwiązywane problemy wymieniane w wystąpieniu tow. Gierka, kto odpowiada personalnie za użycie broni. Wyrażano również następujące opinie, że partia odrywa się od społeczeństwa, że w czasie wypadków miało miejsce nadużywanie władzy, że bito również niewinnych, że występują u nas dwie moralności: jedna dla działaczy na wysokim szczeblu, a druga dla zwykłych ludzi, że funkcjonowanie naszej demokracji zardzewiało oraz że władzę zmienia się nie normalnie, a tylko pod groźbą wystąpień ludności.

Po feriach zainteresowanie uczniów szkół sprawami wypadków spadło. Nie spotyka się liczniejszych wystąpień lub pytań. Obecnie również studenci nie interesują się tą problematyką. W środowisku nauczycielskim zmiany rozpatruje się z punktu widzenia bytowego usytuowania ich.

Obecnie odbywane seminaria aktywu ognisk⁶¹ ZNP ujawniają złe nastroje wśród nauczycieli. Na wczorajszym seminarium w ZO ZNP po informacji kier[ownika] WOPP tow. [Stanisława] Ossowskiego wystąpili z ostrą krytyką i takimi żądaniami, jak oddania pod sąd winnych strzelania do ludzi, podania społeczeństwu liczby ofiar i strat oraz kary, jaką ponieśli winni, natychmiastowego usunięcia Logi-Sowińskiego ze stanowiska w z[wiązkach] zaw[odowych] i z BP, żądano rozrachunku z każdym, kto swoją działalnością doprowadzał [sic!] nasz kraj do kryzysu. Stwierdzono, że jest źle, bo prasa kłamała i kłamie, że aresztowano w stoczni delegację, która udała się do KW i to doprowadziło do zajęć na Wybrzeżu. Szczególnie ostro krytykowano niskie uposażenia a wysokie wymagania od nauczycieli i żądano szybkiej i wydatnej podwyżki ich płac.

Robotnicy przyjmują decyzje nowego kierownictwa z aprobatą i spodziewają się dalszej poprawy warunków bytowych, a zwłaszcza lepszego ich traktowania przez instancje partyjne, administrację gospodarczą, urzędy.

Z uznaniem przyjmują praktykę konsultacji. Wyrażają obawy, [czy] to się długo utrzyma oraz życzenia, aby im odpowiadano, dlaczego wiele ich głosów i propozycji nie może być uwzględnione.

Oczywiście występuje żądanie podwyżek płac, zrównania uprawnień z umysłowymi pracownikami, poprawy warunków socjalnych, 5-dniowego tygodnia pracy. Nie są to jednak żądania ultymatywne, czy też w agresywnej formie podawane. Podnoszą dalej problem obniżki cen na ryby, dzemy, tańsze asortymenty wyrobów mięsnych, ułatwienia dla hodowli w małych miasteczkach. Znacznie kategorycznie domagają się lepszego zaopatrzenia rynku i dogodniejszych okresów sprzedaży, walki z biurokracją, poprawy warunków mieszkaniowych, usług, służby zdrowia, lepszego zaopatrzenia materiałowego i innych niezbędnych warunków dla poprawy rytmiczności pracy.

Stwierdza się z oburzeniem, że administracja nie dopełnia swoich obowiązków wobec robotników, ale od nich się wszystkiego wymaga. Krytykuje się zaniedbania warunków BHP. Bardzo ostro krytykuje się instancje, pracowników i przywódców związków zawodowych za ich beczynność i brak obrony interesów robotniczych.

59 W WSR studiowało 3295 studentów stacjonarnych (37% z nich wywodziło się z rodzin chłopskich, 22% — robotniczych).

60 W istniejącej drugi rok WSN studiowało na siedmiu kierunkach 540 studentów stacjonarnych.

61 Ognisko — najniższa komórka w strukturze organizacyjnej ZNP.

Wśród robotników dobrze jest przyjmowana zapowiedź likwidacji nadmiernie wysokich dochodów pewnej grupy uprzywilejowanych, jak również wyrażana jest gotowość dodatkowej pracy w kilka niedziel, pod warunkiem, że lepiej wykorzystamy normalny czas pracy. Niektórzy robotnicy wytykają nam niegospodarność, bałagan gospodarczy. Wciąż czegoś brakuje do rytmicznej pracy, pełnego wykorzystania potencjału produkcyjnego. Krytykuje się rewizję norm obniżających] płace bez wprowadzenia wydajniejszych maszyn i organizacji pracy, co zniechęca do wzrostu wydajności pracy. W niektórych wypadkach krytykuje się naszą politykę rolną — duże marnotrawstwo maszyn rolniczych w PGR i kółkach rolniczych, dewastacje budynków, utrzymywanie gospodarstw podupadłych i tolerowanie ucieczki młodzieży ze wsi, złą gospodarkę ziemię. Podaje się przykłady spekulacji mięsem i wyrobami mięsnymi.

Podobne głosy słyszy się również na wsi. Obok tego wśród rolników, zwłaszcza zamożnych, występuje obawa, czy nowe kierownictwo nie wróci do polityki socjalistycznych przeobrażeń i likwidacji gospodarstw prywatnych.

Nastroje w społeczeństwie wywołały również krytyczną atmosferę narad, jakie się odbyły w dniach od 6 do 9 stycznia w KW, KP i w 23 zakładach pracy.

W [naradach w] KP brało udział 2118 towarzyszy w tym 483 robotników. W zakładach pracy 1650 tow[arzyszy], w tym 540 robotników. Na naradach tych wypowiedziało się łącznie 428 tow[arzyszy], w tym 119 robotników i 10 rolników indywidualnych. Była to dostatecznie duża reprezentacja partii.

W dyskusjach szczerze i krytycznie wypowiedziano się głównie na temat przyczyn kryzysu oraz nad sposobami zapobiegającymi niepowtórzenia się więcej takiej sytuacji, jaka wystąpiła w 1956 r. i 1970 r.

Dyskutanci nie kwestionowali oceny danej przez obecne kierownictwo partii, że błędy w polityce gospodarczej i naruszenie leninowskich norm życia partyjnego były przyczynami konfliktu. Zastanawiano się, dlaczego dochodzi do naruszenia leninowskich norm życia partii, dlaczego zawodzą mechanizmy demokracji socjalistycznej, na czym polega wadliwość systemu zarządzania i błędy w gospodarce. Z rozważań tych przeważnie wprowadzano wnioski.

Najczęściej wypowiadano następujące poglądy:

1. Winą za naruszenie norm życia partyjnego i błędy gospodarcze nie można obciążać tylko Gomułki i kilku usuniętych z BP towarzyszy — chociaż nikt nie kwestionował ich winy. Źródła tych wypaczeń doszukiwano się w: bezkrytycznym, bałwochwalczym ustosunkowaniu się do kierownictwa, członków BP KC i aktywu; konspiracyjnym, gabinetowym stylu pracy instancji; braku jawności dyskusji i związanym z tym braku kontroli społecznej kierownictwa ze strony KC, Zjazdu, KKP i KR; braku rotacji kadr; różnicowaniu ordynacji wyborczej ograniczającej] swobody wyboru do władz wyżej POP; nadmiernej koncentracji władzy partyjnej i państwowej u tych samych osób; niedostatecznym udziale w instancjach partii towarzyszy nie pełniących kierowniczych funkcji, a zwłaszcza niedostateczny udział robotników i chłopów; ograniczeniu krytyki oddolnej i krytyki prasowej; zdygnitarzenie [sic!] i wyobcowanie kadr kierowniczych. Niektórzy uważają, że wysokie uposażenie i przywileje sprzyjają wyobcowywaniu [sic!] się kierowniczych kadr od partii i klasy robotniczej (krytykowano rozrastanie się Łańska⁶²).

2. Krytykowano nieudolność i błędy w gospodarowaniu. Rozrzutność w jednych wypadkach i przesadne oszczędności najczęściej kosztem warunków bytowych klasy

62 Rządowy ośrodek wypoczynkowy nad jeziorem Łańsk, gromada Stawiguda.

robotniczej. Brak koordynacji w poszczególnych działach gospodarczych i wynikające stąd zakłócenia. Niewypełnianie swoich funkcji przez zjednoczenia⁶³ i resorty⁶⁴. Nadmierną biurokracją, przerosty [zatrudnienia pracowników] umysłowych u góry administracji gospodarczej, nadmierną sprawozdawczość, ciągle zmiany wskaźników oraz ograniczenie inicjatywy oddolnej. Krytykowano niesprawiedliwość w podziale dochodu narodowego.

3. Krytykowano zaopatrzenie rynku. Wskazywano na możliwości wzrostu produkcji rynkowej, w tym i żywności, ograniczenie przez biurokrację [sic!], obojętność, brak funduszu płac i inne subiektywne przeszkody. Krytykowano nieuzasadniony wzrost cen na niektóre towary oraz szybko postępujący brak towarów o obniżonych cenach.

4. Wskazywano na możliwość zastępowania importowanych urządzeń i towarów produkcją krajową.

5. Dużo uwag krytycznych dotyczyło budownictwa mieszkaniowego i polityki mieszkaniowej. Mieszkania rad narodowych [komunalne] dostają przeważnie wysoko zarabiający. Robotnikowi natomiast zaleca się mieszkanie spółdzielcze, na które muszą oczekiwać coraz dłużej.

6. Poddano krytyce również niektóre posunięcia polityki rolnej.

W dyskusji wysuwano bardzo dużo logicznych wniosków. Były również głosy i żądania takie jak stwierdzenie, że mamy za dużą armię (1 200 000 osób), którą należy zredukować do samoobrony. Żądano likwidacji obowiązkowych dostaw, rezygnacji partii z decyzji o zmianach kadrowych⁶⁵, zmiany ordynacji wyborczych.

Dyskusję kierowano do obsługującego zebranie. Zbyt mało było polemiki między dyskutantami, mało było głosów broniących istniejący stan. Wynika to widocznie z powszechności atmosfery negacji i poglądu o konieczności powszechnej rewizji form rządzenia i działania partii. Istnieje obawa, że eskalacja krytyki doprowadzi do kwestionowania wszystkiego, do rozluźnienia dyscypliny społecznej i anarchii.

W tej sytuacji politycznej niezbędne wydaje się, abyśmy podejmowali sprawy najpilniejsze i je załatwiali w miarę możliwości oraz podjęli dyskusję z poglądami niesłusznymi lub nierealnymi.

Bardzo pomocne byłoby jak najszybsze odbycie VIII Plenum KC, które określiłoby co, w jakim zakresie i czasie zamierzamy zmienić, poprawić. Sprawy zasadnicze można przecież odłożyć do Zjazdu partii, natomiast obecnie skoncentrować uwagę na pilnych sprawach bieżących, zwłaszcza pomyślnego wykonywania zadań gospodarczych.

63 Zjednoczenie — ogniwo pośrednie w strukturze organizacyjnej ówczesnej gospodarki grupujące przedsiębiorstwa o jednakowej/pokrewnej działalności, pośredniczące między przedsiębiorstwami a centralnymi organami zarządzającymi, np. ministerstwem.

64 Tu w znaczeniu ministerstwa.

65 Tzw. nomenklatura, czyli konieczność uzyskania przez kandydata na określone stanowisko kierownicze rekomendacji partyjnej.

18.

1971 styczeń 14. — Zestawione przez Wojewódzki Ośrodek Propagandy Partyjnej w Olsztynie „pytania stawiane na seminarium kierowników grup samokształcenia i wykładowców zespołów problemowych z wybranych zagadnień ruchu robotniczego”.

Kopia, maszynopis, 2 karty.

APO, KW PZPR, Wydział Propagandy i Agitacji, sygn. 1141/2017.

1. Jak długo mamy się uczyć na błędach i wypaczeniach tzw. okresów minionych?
2. Czy występujące aktualnie pewne deformacje w naszej gospodarce nie wynikają ze schematycznego przejmowania z ustroju kapitalistycznego określonych metod zarządzania (dotyczy to stosowania takich kategorii, jak rentowność, procent itp.)?
3. Czy w świetle praktyki wydarzeń grudniowych nie byłoby wskazane wprowadzenie do naszego systemu ustrojowego w zmodyfikowanej formie opozycji?
4. W jakim zakresie wydarzenia grudniowe inspirowane były przez dywersyjne ośrodki Zachodu — głównie RWE. Dlaczego aktyw partyjny informowano w tych sprawach z tak dużym opóźnieniem, co można określić jako musztardę po obiedzie.
5. Dlaczego środki masowego przekazu nie poinformowały o wyjeździe delegacji partyjno-rządowej PRL do Moskwy, podając komunikat dopiero po zakończeniu wizyty?
6. Czy ciskanie gromów na Rumunię aktualnie nie należałoby określić jako coś niepoważnego?
7. Czy prawdą jest, że w Stoczni Gdańskiej robotnicy nadal strajkują?
8. Jakie konkretne żądania stawiali robotnicy Stoczni Gdańskiej?⁶⁶
9. Jakie dokumenty zostały przyjęte w związku z podpisaniem układu między PRL i NRF⁶⁷?
10. Jak będzie rozwiązany problem wyjazdów części tutejszej ludności do Niemiec?
11. Za co mamy rozliczać, za dobre intencje, czy też efekty działania?
12. Kto inicjował VII Plenum KC?
13. Czy VI Plenum zakończone było w sposób normalny?
14. Dlaczego tak słaba była rola związków zawodowych, dlaczego nie sprzeciwiały się podwyżce cen?
15. Czy w związku z przygotowaniem V Zjazdu PZPR⁶⁸ były prowadzone jakieś rozmowy z tow. Gomułką w sprawie ewentualnej jego rezygnacji ze stanowiska I sekretarza KC PZPR?⁶⁹
16. Czy wobec istniejących trudności gospodarczych aktualna podwyżka płac dla najniżej zarabiających będzie w pełni realna?
17. Czy w obliczu naszych trudności gospodarczych nie należałoby zmniejszyć pomoc dla krajów świata III [sic!].

⁶⁶ Por. „Postulaty 1970—1971 i 1980. Materiały źródłowe do dziejów wystąpień pracowniczych w latach 1970—1971 i 1980 (Gdańsk i Szczecin)”, zebrane i oprac. przez B. Chmiel i E. Kaczyńską, Warszawa 1998, ss. 112—177.

⁶⁷ Niemiecka Republika Federalna — tak potocznie w polskiej propagandzie nazywano Republikę Federalną Niemiec, państwo utworzone w 1949 r. z wcześniejszych stref okupacyjnych: amerykańskiej, brytyjskiej i francuskiej.

⁶⁸ Zjazd miał miejsce 11—16 listopada 1968 r.

⁶⁹ Por. J. Eisler, *op. cit.*, ss. 29—30.

18. Czy jest celowym posługiwanie się w szkoleniu politycznym książką tow. Gomułki pt. „Z kart naszej historii”⁷⁰?

19. Jakie przedsięwzięcia będą podjęte w celu zabezpieczenia prawidłowej rotacji kadr kierowniczych — zwłaszcza na szczeblu centralnym?

20. Czy aktualnie hasła ochrony praw socjalnych i bytowych pracowników i robotników w swej praktyce nie spowodują rozluźnienia dyscypliny pracy?

19.

1971 styczeń 14. — Zestawione przez Wojewódzki Ośrodek Propagandy Partyjnej w Olsztynie „pytania stawiane na seminarium dla konsultantów powiatowych szkolenia politycznego stopnia podstawowego”.

Kopia, maszynopis, 1 karta.

APO, KW PZPR, Wydział Propagandy i Agitacji, sygn. 1141/2017.

1. Czy i kiedy przewiduje się skrócenie wieku emerytalnego?
 2. Czy przewiduje się zwiększenie budownictwa w pionie rad narodowych?
 3. Czy brak miejsc pracy dla kobiet dotyczy również wsi? Jaką rolę będzie tu odgrywał czynnik kwalifikacji?

4. Dlaczego wydarzenia grudniowe miały miejsce na Wybrzeżu?

5. Czy będą zmiany w polityce rolnej?

6. Jak należy ocenić wystąpienie J. Cyrankiewicza w Sejmie?

7. Dlaczego u nas przyjmuje się taką praktykę, że PGR-y z góry zakładają deficyt?

8. Dlaczego winę za wszystkie następstwa ostatnich wydarzeń zwała się na tow. Gomułkę, przecież niezależnie od jego postawy i osobistych wpływów był jeszcze kierowniczy kolektyw?

9. Tow. I sekretarz Gierek mówił o przyszłościowym rozwiązywaniu problemów młodzieży. O jakie tu problemy chodzi?

10. Jak należy ocenić fakt, że tow. Gomułka był dekorowany Orderem Lenina⁷¹, a teraz tak krytycznie ustosunkowujemy się do jego osoby?

11. Czy NRD [sic!] i Francja zainteresowane są w zjednoczeniu Niemiec?

12. W jakim zakresie państwa socjalistyczne stosują dywersję ideologiczną w stosunku do krajów kapitalistycznych?

20.

1971 styczeń 25. — Pismo Michała Atlasa, sekretarza KW PZPR w Olsztynie, do Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

Kopia, maszynopis opatrzone pieczątką nagłówkową Wydziału Organizacyjnego KW PZPR w Olsztynie oraz gryfem „poufne”, 2 karty.

APO, KW PZPR, Wydział Propagandy i Agitacji, sygn. 1141/2017.

W dniu 24 bm. odbyło się w KW Olsztyn spotkanie informacyjne czołowego aktywu wojewódzkiego z udziałem I sekretarzy komitetów powiatowych (80 osób). Tematem spotkania była aktualna sytuacja polityczna i gospodarcza w kraju oraz bieżące zadanie pracy partyjnej.

⁷⁰ Wydany w październiku 1968 r. przez „Książkę i Wiedzę” wybór 29 artykułów i przemówień W. Gomułki, w większości (poza dwiema pozycjami) drukowanych już wcześniej w książkowych wyborach.

⁷¹ W. Gomułka udekorowany został Orderem Lenina na Kremlu 24 kwietnia 1970 r.

Udzielona informacja przez kierownika Wydziału [sic!] KC tow. S. Trepczyńskiego⁷² nie zadowolila niektórych uczestników spotkania. Uważają oni, że przedstawiona argumentacja jest uboga i nie odpowiada obecnej sytuacji i nastrojom w zakładach pracy i w społeczeństwie. Dotychczas podjęte decyzje przez KC, aczkolwiek są powszechnie aprobowane, trudno nazwać w pełni programem pozytywnego działania. Brak takiego programu w najbliższym czasie — zdaniem wypowiadających się — może prowadzić do anarchii w kraju. Program nie może składać się tylko z przedsięwzięć i zamierzeń natury ekonomicznej. Chodzi też o system sprawowania władzy i spełniania kierowniczej roli partii w państwie. Najbliższe VIII Plenum KC powinno odbyć się w spokojnej atmosferze, kiedy będzie normalna praca na Wybrzeżu.

W trakcie narady stwierdzono, że w tych przedsiębiorstwach, jak np. OZOS, gdzie system bodźców materialnego zainteresowania został dobrze opracowany, należy go wprowadzić.

List Sekretariatu KC z 9 I 1971 r.⁷³ wzmógł nacisk i żądania załóg robotniczych wobec dyrekcji przedsiębiorstw w zakresie poprawy warunków socjalno-bytowych. Postanowienia KSR i załóg wychodzą często poza ramy obowiązujących aktualnie przepisów. Stąd też dochodzi do sporów między dyrektorami a kolektywami robotniczymi. Pozytywne załatwienie postulatów załóg wymaga zmian w resortowych tabelach przydziału odzieży ochronnej czy regulaminów rozdziału premii, zatwierdzonych przez jednostki nadrzędne.

Dzisiaj we wszystkich KP odbywają się narady o aktualnej sytuacji politycznej w kraju. Przedsiębiorstwa wojewódzkie pracują normalnie.

21.

1971 luty 25. — Informacja Andrzeja Fornala, sekretarza KW PZPR w Olsztynie, dla KC PZPR o przebiegu zebrań partyjnych w województwie olsztyńskim po VIII Plenum KC PZPR.

*Oryginal, wydruk dalekopisowy, tekst nadany i odebrany.
APO, KW PZPR, Wydział Propagandy i Agitacji, sygn. 1141/2017.*

W trzeciej dekadzie lutego 1971 r. zakończyły się w województwie zebrania POP na temat przebiegu i decyzji VIII Plenum KC PZPR⁷⁴. W zebraniach tych uczestniczył czołowy aktyw KW i KP.

Dyskusja, w której wypowiadała się nierzadko jedna trzecia stanu liczbowego organizacji partyjnych, była szczera, otwarta, przepojona wiarą, iż dokonane zmiany polityczne i gospodarcze, staną się trwałym dorobkiem w pracy partii i będą nadal kontynuowane.

Atmosfera zebrań POP po dniu 15 lutego br. — po ogłoszeniu decyzji o przywróceniu cen artykułów żywnościowych⁷⁵ — stała się życzliwsza, zapewniająca lepszą realizację

⁷² Stanisław Trepczyński był do 23 lutego 1971 r. kierownikiem Kancelarii Sekretariatu KC — W. Janowski, A. Kochański, *op. cit.*, s. 106.

⁷³ List Sekretariatu KC PZPR do przewodniczących konferencji samorządu robotniczego i dyrektorów naczelných przedsiębiorstw w sprawach socjalno-bytowych oraz poprawy sytuacji materialnej najniżej zarabiających — prasa opublikowała 12 stycznia 1971 r. (*por. Gazeta Olsztyńska, 1971, nr 9 z 12 stycznia*).

⁷⁴ Plenum obradowało 6—7 lutego 1971 r.

⁷⁵ Wieczorem, 15 lutego 1971 r. w Dzienniku TV ogłoszono decyzję o anulowaniu z dniem 1 marca grudniowej podwyżki cen artykułów żywnościowych.

zadań zawartych w decyzjach VIII Plenum KC. Członkowie partii podnieśli głowę, czują się pewniej, a w swoim otoczeniu reagują na narzekania, gadulstwo i brak dyscypliny.

W odczuciu i ocenie członków partii nie było i nie ma kryzysu zaufania do partii i jej generalnej linii. Natomiast brak było zaufania do starego kierownictwa KC.

Dyskusja w zakładowych organizacjach partyjnych odnosiła się przede wszystkim do spraw usprawnienia procesów produkcyjnych, lepszego zaopatrzenia, poprawy warunków socjalno-bytowych załóg oraz stosunków międzyludzkich. Większość dyskutantów starała się wyciągnąć praktyczne wnioski z decyzji VIII Plenum KC do pracy swych POP i zakładów, w których pracują.

Wyrażany jest pogląd, że koniecznym warunkiem wykonania zadań produkcyjnych jest umocnienie dyscypliny pracy w zakładach i zwiększenie wydajności pracy. Przykładowo w POP w Pasłęku mówiono o skandalicznej dyscyplinie pracy na budowach. Robotnicy w ogóle nie przychodzą do pracy lub piją wódkę, a dyrekcja nie podejmuje w tej sprawie zdecydowanych poczynań.

Podjęmowane środki w celu zaostżenia dyscypliny społecznej w kraju zyskują pełną aprobatę organizacji partyjnych i społeczeństwa. Ze szczególnym uznaniem mówi się o zamierzeniach ustawodawczych odnośnie ludzi prowadzących pasożytniczy tryb życia.

W związku z nierytmicznymi dostawami surowców lub części z kooperacji zgłaszano wnioski, by w przedsiębiorstwach wprowadzić pewne rezerwy. Obecny stan zaopatrzenia powoduje, że plany miesięczne wykonywane są w II lub III dekadzie m-ca, przy dużym wysiłku robotników, co ma również wpływ na złą jakość produktów.

Ustosunkowując się do zagadnień poprawy warunków socjalno-bytowych, w licznych wypowiedziach zwracano uwagę, że część robotników dewastuje i niszczy urządzenia socjalne i sanitarne, a nawet kradnie różnego rodzaju części potrzebne w domu. Zagadnienie to wskazuje na konieczność podniesienia pracy wychowawczej z załogami fabrycznymi.

Wiele niezadowolonia wśród robotników budzą istniejące jeszcze różnice w przepisach prawa pracy między pracownikami fizycznymi a umysłowymi m.in. w świadczeniach pieniężnych w czasie choroby. Stąd też wskazywano na potrzebę przyspieszenia prac nad opracowaniem nowego kodeksu pracy.

W POP — w pionie handlu postulowano ograniczenie sprawozdawczości, co wpłynie na zwiększenie działalności operatywnej przedsiębiorstw, oraz by zobowiązać przedsiębiorstwa przemysłowe do pełniejszej kontroli jakościowej wyrobów rynkowych. Placówki handlowe nie dysponują zapleczem kadrowym i laboratoryjnym, by prowadzić tego rodzaju badania. Poza tym zgłaszane są wnioski zmierzające do połączenia MHD i PSS w jednolity organizm handlowy obsługujący ludność miejską.

Członkowie partii mieszkający w małych miasteczkach, jak np. Pasym, Wielbark, Jeziorany, Miłakowo stwierdzali, że władze państwowe bardzo mało czynią dla aktywizacji ich miast. Od wielu lat nie buduje się w tych miasteczkach budynków mieszkalnych, ani obiektów gospodarczych. Wnioskowano, by uchylić zakaz hodowli trzody chlewnej w miasteczkach oraz na peryferiach miast.

W organizacjach szkolnych z ostrą krytyką spotyka się polityka kulturalna Ministerstwa Kultury i Sztuki, a zwłaszcza radia i telewizji, która nie pomaga w wychowaniu młodzieży, lansuje amerykański styl życia (tylko 5 minut o wychowaniu i 5 minut o gospodarce). Niejednokrotnie instytucje te przeszkadzają szkole i podrywają autorytet nauczycieli i rodziców.

Mówiono o potrzebie dofinansowania szkół w celu zaopatrzenia ich w niezbędne pomoce naukowe, jak i przydzielenia odzieży ochronnej dla nauczycieli zajęć praktyczno-technicznych. Występują nadal głosy domagające się podniesienia płac nauczycieli, jak i pełnej opłaty za godziny nadliczbowe.

Zdaniem członków partii na wsi VIII Plenum KC za mało poświęciło uwagi sprawom rolnictwa. Stad też wśród chłopów wyczuwa się obawy, co do dalszej polityki rolnej partii. Zabierający głos członkowie partii—rolnicy koncentrowali swą uwagę głównie na sprawach nurtujących ich środowisko, jak i te sprawy, które ujemnie rzutują na rozwój rolnictwa, a w szczególności hodowlę trzody chlewnej i bydła.

Powszechnie postulowano zniesienie obowiązkowych dostaw zboża i mięsa, rozszerzając jednocześnie kontraktację lub zwiększając odpowiednio podatek gruntowy. Często wymieniany jest tu argument, że zniesienie obowiązkowych dostaw mleka nie zmniejszyło jego produkcji.

Dyskusja wykazuje, że nadal utrzymuje się niechęć i zła opinia o pracy kółek rolniczych. Ciągniki KR wykorzystywane są w dużej mierze przy pracach pozarolniczych, nieterminowo natomiast są wykonywane prace rolne u chłopów. Wynika to często z samowoli traktorzystów, nie dbających również należycie o konserwację i naprawy obsługiwanych maszyn. Stad też występują wnioski pełnego skoncentrowania sprzętu kółek rolniczych w ośrodkach POM, zapewniając kontrolę społeczną rolników nad ich właściwym wykorzystaniem. Zgłaszany był także postulat, by dochody FRR przeznaczyć na meliorację i zaopatrzenie wsi w wodę.

Krytycznie oceniana jest przez rolników wysoka cena pasz, nawozów sztucznych i usług weterynaryjnych. Zdaniem rolników jakość pasz w ostatnim okresie uległa pogorszeniu, a ich wysoka cena stanowi hamulec w rozwoju hodowli. Występują jednocześnie narzekania na brak pasz treściwych, np. w pow. Pasłek. Wiele niezadowolonia budzą nakazy administracyjne o przymusowym wykupie nawozów sztucznych. Brak sprzętu do ich wysiewu zmusza rolników w podeszłym wieku do rozsiewu nawozów z wiader, co przy kilku tonach nawozów jest niemożliwe.

Tematem bardzo często poruszanym w dyskusji jest pełne wykorzystanie ziemi z PFZ i gospodarstw opuszczonych. Jedną z przeszkód zagospodarowania tej ziemi jest progresja podatkowa, która zniechęca rolników do powiększania arealu swych gospodarstw przez kupno ziemi lub zawarcie umowy dzierżawnej. Przy tej okazji wnioskowano, by zwiększyć górną granicę wielkości gospodarstw indywidualnych do 20 i 25 ha.

Zdaniem członków partii należy zwiększyć tempo przyjmowania wolnej ziemi przez PGR lub tworzenie nowych gospodarstw państwowych na obszarach o dużym skupieniu PFZ.

Z krytyczną oceną, jak np. w pow. Szczytno spotyka się inseminacja, która, według opinii rolników, nie zdaje egzaminu, powodując wyjałowienie dużej ilości krów.

POP wiejskie w powiatach Działdowo i Nowe Miasto [Lubawskie] domagały się likwidacji przez Radę Ministrów wszelkich odrębności w przepisach prawnych, polityce ulg w rolnictwie itp., w stosunku do pozostałych powiatów województwa olsztyńskiego.

Na zebraniach POP w PGR do najczęściej podnoszonych spraw należą sprawy warunków socjalno-bytowych załóg, przy czym najwięcej zaniebań w tym zakresie związanych jest z brakiem należytych mieszkań, lub małym tempem w remontowaniu już istniejących. W pow. Pasłek, jak i innych powiatach zgłaszane są postulaty zmierzające do przywrócenia hodowli krów przez pracowników PGR.

W wielu POP domagano się, by przywrócić samorządowi robotniczemu jego uprawnienia ustawowe i liczyć się z podejmowanymi uchwałami przez reprezentację załogi. Zwracano uwagę, że aparat partyjny i sekretarz KP zbyt często nie rozmawiają z robotnikami, a swoją obecność w gospodarstwach ograniczają do składania wizyt dyrektorom.

W zakresie pracy partii i metod jej pracy członkowie partii wysuwali następujące wnioski i problemy:

- zwiększenia ilości informacji politycznych dla terenowych organizacji. Wiele pretensji wnoszono, że POP nie zostały poinformowane o wydarzeniach w Łodzi⁷⁶,
- należy zwiększyć ilość robotników we władzach partyjnych i to robotników nie tylko wzorowych, ale również takich, którzy potrafią zabrać głos na plenarnych posiedzeniach i przekazać opinie robotników na omawiane tematy,
- wyprowadzić z egzekutyw KP nadmierną ilość dyrektorów i prezesów, a w ich miejsce dokooptować robotników i chłopów. Podważano zasadę, by w składach egzekutyw KW i KP byli wszyscy sekretarze tych komitetów,
- wprowadzić należy jednolity i demokratyczny system wyborczy w partii obowiązujący od POP do Zjazdu Partii,
- w praktyce kadrowej partii należy także uwzględnić całkowite pozbycie się syjonistów w aparacie partyjnym i państwowym, doprowadzając do końca realizację postulatów z marca 1968 r.

W niektórych POP na wsi i urzędach wyrażane były przypuszczenia, że wprowadzona będzie większa tolerancja wobec członków partii uczęszczających do kościoła.

Przyjęcie rezygnacji tow. S[taniława] Kociołka⁷⁷ z członka BP i sekretarza KC w większości POP spotkało się z niezrozumieniem i nie zyskało aprobaty.

Treść dyskusji na zebraniach świadczy, że zastosowane sankcje partyjne wobec winnych wydarzeń grudniowych są niewystarczające.

Zgłaszane pytania odnoszą się w dużej mierze do szczegółów związanych z otrzymaną pożyczką od Związku Radzieckiego, przy czym wyrażana jest obawa, by tego rodzaju pożyczki w przyszłości nie odbiły się ujemnie na naszej gospodarce.

Nadal zgłaszane są pytania odnośnie słuszności niepłacenia podatków od wynagrodzeń przez funkcjonariuszy MO i kadre WP, czy będzie wymiana pieniędzy, i czy odsunięci członkowie BP mają wysokie konta bankowe w Szwajcarii, i [czy] Józef Cyrankiewicz [jest] udziałowcem w przedsiębiorstwie [Stowarzyszenia] PAX „Inco”?

W środowisku pracowników umysłowych utrzymuje się tendencja do dokonywania zmian personalnych w terenowych władzach partyjnych i państwowych, jak i obawy o trwałość dokonanych zmian politycznych po VII i VIII Plenum KC.

⁷⁶ 10 lutego 1971 r. zastrajkowały załogi Zakładów Przemysłu Bawełnianego im. Juliana Marchlewskiego w Łodzi i Łódzkich Zakładów Obuwia i WYROBÓW GUMOWYCH „Stomil”, potem przyłączyły się inne przedsiębiorstwa. Strajki zakończyły się 17 lutego, rano, już po ogłoszeniu komunikatu o cofnięciu grudniowych podwyżek cen żywności.

⁷⁷ Stanisław Kociołek (od listopada 1968 r. członek BP; do lipca 1970 r. I sekretarz KW PZPR w Gdańsku, potem wiceprezes Rady Ministrów do 23 grudnia 1970 r., sekretarz KC PZPR od 20 grudnia 1970 r.) tak w liście do KC PZPR motywował swoją decyzję o rezygnacji z członkostwa w najwyższych władzach partyjnych: „Jako jeden z członków Biura Politycznego obecnych w czasie grudniowych wydarzeń na Wybrzeżu Gdańskim nie zdołałem — w zakresie tej części politycznej odpowiedzialności, która na mnie spoczywała — zapobiec ich niezmiernie skomplikowanemu i ciężkiemu przebiegowi”. Rezygnację S. Kociołka przyjęło VIII Plenum KC PZPR. — „VIII Plenum KC PZPR 6—7 luty 1971 r.”, *Nowe Drogi* — numer specjalny, Warszawa 1971, s. 367.

Oceniając przebieg zebrań POP po VIII Plenum KC należy stwierdzić, że obserwuje się mniej narzekań dotyczących spraw ogólnokrajowych, natomiast główny nurt dyskusji skupia się na zaniedbaniach własnych zakładów pracy i swoich środowisk.

Obserwujemy zdecydowaną poprawę klimatu politycznego do działalności ogniw i instancji partyjnych.